

תוכן הענינים

- ב ע"י רדיפות היצר, יש התחדשות ונעשה חכם.....
הצדיק נעשה ונגמר במדרגתו, ע"י ההסתרות והמכשולים
- ג רצון הקב"ה מאיש הישראלי, שיהיו כל ימיו ביגיעה להוסיף בעבודת ה'
כל השגה ועליית מדרגה, הוא רק ע"י התגברות נגד היצה"ר, ולעתיד לבוא יהיה יצה"ר רק כפי מה שנצרך לעבודת ה'
יוסף הצדיק היה נבדל מכל עוה"ז, ולכן לא היה יכול לסבול מעשה אחיו, והיה צריך להיות במצרים, ואח"כ הבין שגם אחיו
צדיקים
- ד הצדיק מעלה לפני הקב"ה רק את מעשיהם הטובים של בני ישראל
אם יוסף היה נשאר אצל אביו והיה מעלה דיבת השבטים, היו ח"ו נדחים, ולכן הוצרך להמכר למצרים \ יוסף
לא היה בשלימות עד אחר הנסיון, ואז נקרא יוסף הצדיק \ מכירת יוסף נחשב לחטא אצל השבטים, כי מחמת
שלא היו מתקנים כראוי הוצרך לירד למצרים
- ה כל כוונת אמת שאדם הפין לעשות מצוה, נעשה ממנו דבר, אף שנראה שלא נתקיים
האבות נקראו כך, כיון שבכל פעולותיהם השתתפו בה זרעם אחריהם
על כל אדם להתיישב עצמו, איך כל מעשיו נוגעים לדורות אחריו
- ו ע"י שקיבל יוסף בזיון השבטים במכירתו ולא הרזה אחר הקב"ה, היה לו סיוע שיוכל לבנות עצמו עבור רצון ה' בעת
נסיון אשת פוטיפר
יש ללמוד הרבה ממעשיות הללו, איך לקבל כל הנהגות ה' בשמחה ואהבה
- ז בעל תשובה שידע שע"י החטא אין לו מקום בעולם, אז השי"ת נתן לו מקום, משא"כ אם סומך על זה המקום, אינו
קולט כלל
ראובן היה צדיק ואעפ"כ לא מצא לעצמו מקום, וכה להורות תשובה לדורות
- ח בחינת יוסף היה להיות קדוש ופרוש מעוה"ז, ובחינת יהודה להביא הקדושה גם בעיני עוה"ז, ובוה היו מחולקים גם
רבתינו זיע"א בדרכי הנהגתם
- ט בתחלה על האדם למאן בעבירה בלי טעם, ואח"כ זוכה למצוא טעמים לבחור בטוב ולמאוס ברע
חכמת האדם היא הבל ויש בה טעויות, אבל מה שבא עלי ידי יראת שמים היא האמת \ ע"י דיבורו של יוסף
נצנצה בה הרהורי קדושה
- י עצה לאדם להתגבר על היצר, שצריך להתבייש מן שהקב"ה יכול היה להכריחו, ואעפ"כ נתן לו את הבחירה ומבקש
יראתו
מקודם צריך אדם לסור מרע בלי טעם, ועי"ז זוכה להשיג ולהבין את האמת
- יא יוסף מצא עצה לגרש כל התאוה עד שמיאן בה, שהרי הוא מוכן למסור נפשו לה', ואיך ישמע לעצת היצר בדבר שאין
בו סכנת נפשות, וחשבון זה מסייע לכל איש ישראל
כפי הזריות של אדם להשכים בכל יום לעבודת ה', אין בה ליצה"ר לשלוט עליו
יש ללמוד ק"ו מתאוות היצר שמתחדשים בכל עת אף שרגיל בהם, כ"ש המקבל עליו עול תורה נמצא בו
התעוררות מתשוקה חדשה בכל יום למצוות ה'
- יב הצדיקים באו לידי נסיונות, כדי להכין דרך לכל הדורות להנצל
על האדם לידע ולהאמין שהכל בהשגחת הבורא ולא במקרה, ובכל מקום שנמצא צריך לעשות שליחותו ורצון
המלך
בחינת צדיק יסוד עולם הוא שיש לו מדת ההשתוות, ואינו מקבל שינוי בכל מקום שנמצא, וזה עיקר נסיון הגלות
\ לפי שהיה גלוי לפני הקב"ה שיוסף הצדיק לא יקבל שינוי במצרים, נשתלח הוא ראשון להיות הכנה לכל בני
- יג למה נענש יוסף הצדיק ונכלא בבית האסורים, אחר שעמד בנסיון העצום
כשהקב"ה צריך להנייש לצדיק, מסבב שיהיה בזמן שיכותו רב מאוד \ כשמתקן עצמו ועולה במדרגה, צריך
להזור ולתקן גם מעשיו הראשונים, שמדקדקים בהם כפי מדרגתו עתה \ אל יתגאה כעושה מצוה אחת כראוי,
ואדרבה יפול עליו פחד לתקן מעשיו הראשונים שלא יענש עליהם

פרשת וישב

וישב יעקב וגו' (לו, א).

וישב יעקב, ברש"י, ובמדרש (תנחומא וישב א) **מִשְׁלַּח הַפְּרִזְוֹת שֶׁנִּפְלְּה בֵּין הַחֹלְאִים.**
וְהַעֲנִין הוּא, שְׁעַל יְדֵי הַרְדִּיפּוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ מֵעֶשְׂו בְּאֵל לְכָלֵל יִשְׁוּב, וְלִכְּן הוֹצֵרֵן
לְחֹשׁוּב אֶלּוּפֵי עֶשְׂו, שֶׁמָּזָה בְּאֵל הַשְּׁלִימוֹת לְיַעֲקֹב, כְּעֵנִין מְלֹאִם מְלֹאִם יֶאֱמָן (כה, כג).

ובזוה"ק (וישב קעט, א ב) **רְבוֹת רְעוֹת צְדִיק (תהלים לד, כ), לְצְדִיק לֹא נֶאֱמַר כּוֹי, פִּירוּשׁ,**
שְׁעַל יְדֵי הַרְבוֹת רְעוֹת נַעֲשֶׂה וְנִגְמַר הַצְּדִיק. כְּמוֹ שֶׁאֵיתָא עוֹד שָׁם, טוֹב יְלֵד מִסְּכָן

כח גם לעשו, והבן. וראה תרל"ו א.
ד. ז"ל הזוה"ק: וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען (לו, א), רבי חייא פתח ואמר, רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ה' (תהלים לו, כ), תא חזי כמה מקטרגין אית ליה לבר נש מיומא דקב"ה יתב ביה נשמתא לאתקיימא בהאי עלמא, דכיון דנפיק בר נש לאוריא דעלמא, מיד אזדמן לאשתתפא בהדיה יצר הרע... אבל ההוא זכאה דאיהו דחיל למאריה, כמה בישין סביל בהאי עלמא בגין דלא הימין ולא אשתתף בההוא יצר הרע, וקב"ה שזיב ליה מכלהו, הדא הוא דכתיב רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו ה', רבות רעות לצדיק לא כתיב, אלא צדיק, בגין דקב"ה אתרעי ביה, ובגין כך קב"ה אתרעי בההוא בר נש ושזיב ליה מכלא, בהאי עלמא ובעלמא דאתי, זכאה חולקיה. תא חזי כמה בישין עברו עליה דיעקב בגין דלא יתדבק בההוא יצר הרע ויתרחק מחולקיה, ובגין כך סביל כמה עונשין כמה בישין ולא שקיט, פתח ואמר לא שלותי ולא שקטני ולא נחתי ויבא רוגז (איוב ג, כה), תא חזי כמה בישין סבלין צדיקא בהאי עלמא, בישין על בישין כאבין על כאבין, בגין למזכי לון לעלמא דאתי, יעקב כמה סביל בישין על בישין תדיר, כמה דאת אמר לא שלותי בביתא דלבן, ולא יכילנא לאשתדבא מניה, ולא שקטני מעשו, מההוא צערא דציער לי ההוא ממנא דיליה, ולבתר דחילו דעשו, ולא נחתי מן דינה ומן שכם, ויבא רוגז דא רוגזא וערבוביא דיוסף, דאיהו קשיא מכלהו.
ה. ראה וישלח תרל"ג ג, הובא בגליון מאמרי שפת אמת שם עמ' טז, וראה שם הערה סב.

א. ז"ל רש"י: וישב יעקב, אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה, שלא היו ספונים וחשובים לפרש היאך נתיישבו, וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורי, פירש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה, כל גלולי סבתם, לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם. וכן אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד נח פלוני הוליד פלוני, וכשבא לנח האריך בו, וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם קצר בהם, ומשהגיע אצל אברהם האריך בו. משל למרגלית שנפלה בין החול, אדם ממשמש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא את המרגלית, ומשמצאה הוא משליך את הצורות מידו ונוטל המרגלית. אלה תולדות יעקב, ואלה של תולדות יעקב, אלה ישוביהם וגלוליהם עד שבאו לכלל יישוב כו'.

ב. בסוף פרשת וישלח פרק לו.

ג. ראה תרל"ז ב: וברש"י ממדרש תנחומא משל למרגלית שנפלה בין החול כו'. וקשה, בשלמא בדורות שמנח עד אברהם שייך כן, שצריך הכתוב לייחס שמהם בא אברהם, אבל היחוס של אלופי עשו הם אחר שכבר נולד יעקב, ולמה מייחס הכתוב [וראה אמרי אמת תרצ"ב ד"ה איתא ברש"י]. אך הפירושו... שיעקב בא אל השלימות על ידיהם. ומקודם כתיב (לו, א) אלה המלכים כו', ואחר כך וישב יעקב (לו, א), כי באמת אין לסטרא אחרא כח, רק מצד זה שעל ידי שיגבור הצדיק נגדם, יעלה בתוספות מעלה. וזה שכתוב (כה, כג) ולאום מלאום יאמין, כי מאין לעשו כח והתאמצות, רק מצד זה שעל ידי כחו יתוקן צד הקדושה ביותר תוקף ועוז, לכן מיעקב יש התאמצות

וְחָכָם (קהלת ד, יג)¹, פִּירוּשׁ, שָׁעַל יָדַי שֶׁהוּא מְסַכֵּן וַיֵּשׁ לוֹ רְדִיפוֹת רַבּוֹת, עַל יָדַי זֶה הוּא תָּמִיד יָלֵד, בְּהִתְחַדְּשׁוֹת, וְנִעְשָׂה חָכָם. וַיְכַמּוּ כֵן לְהִיפָךְ, מִלֵּךְ זָקֵן, שְׂאִין עֲלָיו שׁוֹם עוֹל, וְעַל יָדַי זֶה נּוֹפֵל לְזַקְנָה, וְנִעְשָׂה כְּסִיל². וַיַּעֲקֹב אֲבִינִי ע"ה הִיָּה לוֹ רְדִיפוֹת תָּמִיד :

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב וְגו' (לו, א).

בִּיקֵשׁ יַעֲקֹב לַיֵּשֶׁב בְּשִׁלּוֹה, קָפִין עֲלָיו רוּגְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף (רש"י שם ב; ב"ר פד, ג). בְּנִדְרָא יַעֲקֹב לֹא רָצָה לַיֵּשֶׁב בְּשִׁלּוֹה עַד שֶׁתִּיקֵן עֲצָמוֹ לְגַמְרִי, וְלֹא הָיָה לוֹ חֲשֵׁשׁ מִזֶּה. אֲךָ רִצּוֹן הַקָּב"ה מֵאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי, אֲשֶׁר יִהְיֶה כָּל יָמָיו בִּיגִיעָה 'לְהוֹסִיף' בְּעַבְדוֹתָיו יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, כִּי עֲנִין 'הַתּוֹסְפוֹת' אֵין לוֹ שִׁיעוֹר, וְזֶה עֲנִין רוּגְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף.

וּבִיאוֹר הָעֲנִין, כִּי הַכָּלָל, שֶׁכָּל הַשְּׂגָה וְעֲלִיוֹת מְדַרְיָגָה בָּא רַק עַל יָדֵי הַתְּגַבְרוֹת נִגְדַּת הַיִּצָּר הָרַע³, וְהָאָדָם הַשְּׁלֵם אֲשֶׁר כָּבֵר לְבּוֹ חָלָל בְּקִרְבוֹ, כְּשֶׁנֶּאֱמָר לְעֲלוֹת בְּתוֹסְפוֹת מְדַרְיָגָה, יֵשׁ עֲנִין כַּח גְּבוּרָה נִגְדוֹ כְּמוֹ הַיִּצָּר הָרַע, אֲךָ הוּא כּוֹלֵו קוֹדֵשׁ, וַיְכַמּוּ שֶׁיִּהְיֶה

כי מי שירא תמיד מעצת היצר הרע, והולך תמיד בסכנה ויראת חטא, על ידי זה יש לו תמיד התחדשות, כי מי שיושב בטח, נתיישן לו הכל. וראה עוד תרל"ג ב, חנוכה תרל"א ליל ה.

ט. ראה תולדות תרל"ו א: והאמת, כי אחר כל תיקון נעשה הסתר חדש, וזהו גם כן מה שכתוב (כה, כג) ולאום מלאום יאמין, פירוש, כמו שאמרו חז"ל (סוכה נב, א) כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, וכן הוא כל מה שאדם מתקן עצמו ביותר, ניתוסף כח היצר וסטרא אחרא נגדו, ועל ידי זה הוא מוסיף כח לגבור נגדו, ומתעלה יותר, וזה נוהג מדריגה אחר מדריגה, והבן. וראה עוד שם תר"מ א: כי בכל עת שנוול צדיק, נולד כנגדו התנגדות. וכן הוא תמיד, גם בפרט כל אדם, בהתעלותו ממדריגה למדריגה כל ימי חייו. ובאמת זה ההתנגדות הוא רק לתת כח ותוקף להקדושה, כמו שכתוב מלאום יאמין. וראה הערה ג.

י. ראה ב"ב יז, א: שלשה לא שלט בהן יצר הרע, אלו הן, אברהם יצחק ויעקב... ויש אומרים אף דוד, דכתיב (תהלים קט, כג) ולבי חלל בקרבי. ועי' ירושלמי סוטה פ"ה ה"ה. וראה תקוני זהר חדש קו, ב: וצריך למעבד קיצוין ביה, למהוי בר נש בלא יצר הרע, כגוונא דדוד דקציין ליה מניה והרגיה בגרסתיה, הדא הוא דכתיב ולבי חלל בקרבי. וראה תניא פרכים א, יג, טו.

1. ז"ל הזהו"ק: ואוקימנא דכתיב (קהלת ד, יג) טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל אשר לא ידע להזהר עוד, טוב ילד, דא הוא יצר טוב, דהוא ילד מיומין זעירין עמיה דבר נש, דהא מתליסר שנין ואילך עמיה כמה דאתמר. ממלך זקן וכסיל, ממלך דא הוא יצר הרע, דאיהו אקרי מלך ושליט בעלמא על בני נשא, זקן וכסיל דאיהו זקן ודאי, כמה דאוקמוהו, דכד אתיליד בר נש ונפיק לאוריא דעלמא, איהו אזדמן עמיה דבר נש, ועל דא איהו מלך זקן וכסיל.. רבי שמעון אמר, תא חזי, כתיב טוב ילד מסכן וחכם, מאן ילד מסכן, הא אוקמוה ואתמר דאיהו יצר טוב, אבל טוב ילד, הדא הוא דכתיב (תהלים לו, כה) נער הייתי גם זקנתי, ודא הוא נער דאיהו ילד מסכן... ואמאי אקרי נער, בגין דאית ליה חדתו דסיהרא דמתחדשא תדיר, ותדיר איהו ילד מסכן כמה דאמרן. וחכם, בגין דחכמה שריא ביה. ממלך זקן, דא הוא יצר הרע כמה דאתמר, דהא מן יומא דהוה לא נפק ממסאבותיה לעלמין, ואיהו כסיל, דכל ארחוי אינון לארח בישא, ואזיל וסטי לבני נשא, ולא ידע לאזדהרא, ואיהו אתי עם בר נש בתסקופין, בגין לאסטאה לון מארח טבא לארח בישא.

2. "טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל".

3. ראה תרל"ב ב: ובזוה"ק טוב ילד מסכן וחכם, זה יצר טוב כו', עיין שם (ראה הערה הקודמת). וכלל הענין,

יֵצֵר הָרַע לְעֵתִיד, רַק כְּפִי מֵה שִׁיְהִיָּה נִצְרָךְ לְעִבּוּדַת הַבּוֹרָא^א, וְזֶה נִקְרָא רוּגְזוּ שֵׁר יוֹסֵף, כְּנ"ל: (תרל"ו ב)

וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דְּבַתָּם רָעָה אֶל אָבִיהֶם (לו, ב).

וַיָּבֵא יוֹסֵף כּו' דְּבַתָּם רָעָה כּו'. בְּנֻדָּאֵי לֹא הָיָה יוֹסֵף הַצְּדִיק מִבְּעֻלֵי לְשׁוֹן הָרַע. אֲךָ כִּי הַצְּדִיק בְּאִמֶת אֵין יָכוֹל לְסָבּוֹל שְׁמֵץ דְּבַר, וּכְעֵנִין שְׁנַאֲמַר בְּאַלְיָהוּ (מ"א יט, י) קָנָא קְנֵאתִי כּו'. וְלִכֵּן הִבִּינוּ הַשֵּׁבֻטִים דְּכָךְ הָאִמֶת כִּי לֹא הָיָה בְּאִפְשָׁרֵי לְהַתְקַיֵּים אִם הָיָה יוֹסֵף אֶצֶל אָבִיו הָיָה הֵם נִדְחִים ח"ו^ב.

כִּי יוֹסֵף הַצְּדִיק הָיָה נִבְדָּל מִכָּל עוֹלָם הַזֶּה, כְּעֵנִין שְׁכַתּוּב (מט, כו) נִזִּיר אָחִיו^ג. וְגַם נִקְרָא בֶּן זְקוּנִים (לו, ג), פִּירוּשׁ, שְׁנוּלָד בְּקִדּוּשָׁה, שְׁלֹא יָדַע מִשְׁמֵץ רַע בְּעוֹלָם^ד. לִכֵּן לֹא הָיָה יָכוֹל לְסָבּוֹל מִעֲשֵׂה אָחִיו^ה, אֲף כִּי הָיָה צְדִיקִים גַּם בֶּן, וְהָיָה מוּכְרָח שִׁיְהִיָּה בְּמִצְרַיִם, וְאַחַר כֵּן יָדַע וְהִכִּין שְׁגָם אָחִיו הֵם צְדִיקִים^ו: (תרל"ו ג)

בְּפִסּוּק לֹא נִזְכָּר שִׁשְׁנֵאתָ הָאֲחִים הָיָה בְּעִבּוּר הַדִּיבָּה, רַק וַיִּרְאוּ כִּי אוֹתוֹ אָהֵב כּו' וַיִּשְׁנְאוּ (לו, ד)^ז, וְקָרוֹב הַדְּבַר כִּי יַעֲקֹב לֹא הִגִּיד לָהֶם שִׁיּוֹסֵף הִבִּיא דְּבַתָּם רָעָה כּו'^ח.

אֲמָנָם נִרְאָה כִּי טַעַם וַיָּבֵא יוֹסֵף כּו' דְּבַתָּם רָעָה, הִיא סִיבָה שְׁלִכְךָ נִצְרָךְ יוֹסֵף לְהִיֹּת נִמְכָּר לְמִצְרַיִם, כִּי הָיָה ח"ו נִדְחִין הַשֵּׁבֻטִים אִם הָיָה יוֹסֵף אֶצֶל אָבִיהֶם וְהָיָה מִעֲלָה דְּבַתָּם רָעָה^ט.

טהרה, לפי שלעת הזקנה נחלש כח החומר ומתגבר יותר כח השכלי, ובעבור זה אבות העולם העמידו עיקר תולדתם בימי הזקנה... ולכן בהיות יוסף בן זקונים זכה למדריוגות השלימות ביותר. וראה יערות דבש חלק ב דרוש יב עמ' ריא.

טו. ראה תרמ"ט א: יוסף... הוא למעלה מהתערובות... לכן לא היה יכול לסבול, כמו שכתוב (לו, ג) ויבא דבתם רעה, והוא היה כולו טוב.

טז. וראה מקץ שנה זו מאמר א בסוגריים.

יז. "ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום".

יח. ראה בפשוטות הערה י.

יט. ראה מאמר הקודם.

יא. ראה זוה"ק תולדות קלז, א; קלח, א.

יב. ראה עוד מאמר הבא.

יג. ראה לקמן הערה מב.

יד. ראה תרמ"ד ב. וראה של"ה וישב תורה אור אות ב. וראה ב"ר פד, ח: וישראל אהב את יוסף [מכל בניו כי בן זקונים הוא לו] (לו, ג), רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אומר שהיה זיו איקונין שלו דומה לו, רבי נחמיה אמר שכל הלכות שמסרו שם ועבר ליעקב מסרן לו. וראה נר הקודש שם: הדרש מקושר עם הפשוטו, על דרך שאמרו ז"ל (יבמות סב, ב) הוליד בנים בילדותו יליד גם לעת זקנותו, שנאמר (קהלת יא, ו) בבוקר זרע זרעך ולערב אל תנח ירך כי אינך יודע איזה מהם יכשר, ופירשו המפרשים שעל פי הרוב בני הזקנה מוכשרים לקבל

וּבִיאֹר הָעֲנָן, כִּי הִצְדִּיק מַעֲלָה לְפָנַי הַבּוֹרָא יִתְבַּרַךְ אֶת מַעֲשֵׂים טוֹבִים שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל^א, אֲבָל עֲדִיין יוֹסֵף לֹא הָיָה בְּשִׁלְמוֹת עַד אַחַר הַנְּסִיּוֹן, וְאָז נִקְרָא יוֹסֵף הִצְדִּיק^ב, וּמַעֲלָה רַק מַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים^{בב}. וְלִכֵּן אַחַר כֵּן הָיָה כּוֹלֵם בְּיַחַד אֶצֶל אֲבִיהֶם, אֲבָל מְקוּדָם שֶׁהָיָה מַעֲלָה דְבַתָּם רָעָה, הָיָה מוּכָרַח לִירֵד לְמִצְרַיִם.

וּמָה שֶׁנִּתְפַּנֶּה הַחֲטָא אֶל הַשְּׁבֻטִים^ב, כִּי אִם הָיָה כּוֹלֵם מִתּוֹקְנִים כְּרֵאוּי, וְלֹא הָיָה חֲשֵׁשׁ בְּמָה שֶׁיַּעֲלֶה כָּל מַעֲשֵׂיהֶם לְאָבִיו, לֹא הָיָה נִצְרָן לִירֵד לְמִצְרַיִם, נִמְצָא שֶׁהֵם הָיוּ סִיבָה לִירֵדוֹתָם לְמִצְרַיִם, כִּנ"ל: (תרל"ז ד)

וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלָחוּ מִיָּדָם וְגו' (לז, כא).

וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלָחוּ מִיָּדָם. הִנֵּה רְאוּבֵן עָשָׂה מִצְוָה בְּכַוֵּנַת אִמָּת, וְאַחַר כֵּן רָאָה שְׂאִין יוֹסֵף בְּבוֹר, וְסָבַר ח"ו שֶׁנַּעֲשָׂה מַעֲצָתוֹ אִיבוֹר לְיוֹסֵף^ב, אֲבָל הַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ

לבמה, והם הנשמות הנמוכות שעתידים לצאת מהם, יוסף הצדיק לפני שהיה במצרים, לא היה יכול לסובלם מפני שלא היה לו אפילו משהו מהמכוער. מנהיג ישראל צריך לראות זכותם של ישראל, איתא במדרש (ב"ר סה, יח) למעלה כל שהוא אומר זכותן של ישראל עולה, ואין הכוונה לזכותן של הצדיקים דווקא, אלא אפילו לזכותן של הנשמות הנמוכות. איתא בשפת אמת (י"ה תרמ"ג) כמו שבשר ודם אינו יוכל לספר שבחיו של הקב"ה, כמו כן אי אפשר לספר הקידוש שם שמים שישראל מקדשים בסתר ובגלוי. יוסף מקודם שנעשה צדיק עליון לא היה יכול לסבול את השבטים רק אחר כך, וזהו שכתוב (לז, יח) ובטרם יקרב אליהם ויתנכלו אותו להמיתו כו'.

וראה משלי טז, יג: רצון מלכים שפתי צדק וגו'. וראה ביאור הגר"א: רצון וגו', פירוש, רצון המלכים באותן המדברים זכות על חבריהם... וכן רצונו של השי"ת באותן המלמדין זכות תמיד כו'. וראה בעש"ט על התורה קדושים מקור מים חיים אות יב.

כג. ראה לקמן מב, כב; ג, ז. וראה תנחומא וישב ב: רבי מנא אומר, במכירת יוסף לקו השבטים, ולא נתכפר להם עונם עד שמתו, ועליהם הכתוב אומר (ישעיה כב, יד) אם יכופר העון הזה לכם עד תמותו. וע"ע פרקי דרבי אליעזר פרק לח וברד"ל שם אות ז; ריקאנטי ר"פ וישב. **כד.** ראה לז, כב-ל: ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו

כ. ראה לקוטים כו, א ד"ה אהב: אהב את יוסף מכל בניו (לז, א), ואחר כך ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו (שם ד), יתכן לומר הפירוש, כי גם במעשים טובים שעשו הם, אהב את יוסף על ידיהם, כי יוסף הוא הצדיק המעלה נחת רוח ממעשיהם של ישראל. וראה עוד ליקוטים ויקרא ב, ב ד"ה ויקרא: כל אחד ואחד יכול לקיים דבר אחד, ומכללות ישראל נעשה דבר שלם, וצריך להיות צדיק ומנהיג הדור לקרבם להיות אחד, ולהעלות מעשיהם הטובים.

כא. ראה לקמן הערה עח.
כב. ראה תרמ"ג ג: יש צדיק תחתון וצדיק עליון (וזה"ק ויצא קנ"ג, ב)... וכל זמן שהיה יוסף בבחינת צדיק התחתון, היה מוציא דבה על אחיו והיה מקנטרם בדברים, ואחר כך כשנתעלה להיות צדיק עליון (ראה שם), וכל עסקיו היה בשמים, ושם ראה זכותן של השבטים, שכשהצדיק מתעלה ורואה מעלות בני ישראל, הוא מלמד עליהם זכות ומושיע להם בכח עליון.

וראה אמרי אמת תר"צ ד"ה לך נא: לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשיבני דבר (לז, יד), איתא בספר קול שמחה שיוסף הצדיק בחרותו לא היה יכול לסבול את המדות של אחיו, ויעקב אמר לו לך נא ראה את שלום אחיך, שישבלם, וזה והשיבני דבר, ר"ת דבה רעה, שישבו ויחזירו למוטב את הדבה רעה שדיבר. שלום הצאן, הכוונה לבני אדם הדומים

העיד כי בְּאֵמַת הַצִּילוֹ מִן הַמּוֹת, כִּי לֹלִי עֲצַת רְאוּבֵן הָיָה נִהְרַג בְּיָדָם. וְהָרִי זֶה בָּא לְלַמֵּד עַל כָּל כְּוִנַּת אֶמֶת שְׁאֵדָם חָפְצִין לַעֲשׂוֹת מִצְוָה, הַגֵּם פִּי נִרְאָה לוֹ שְׁלֵא נִתְקַיֵּים בְּיָדוֹ, בְּטַח נַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ דְבָר: (תרל"ז א)

וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלָהוּ מִיָּדָם וּגו', לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבֵוּ אֶל אָבִיו (לו, כא כב). אֵילֹו הָיָה רְאוּבֵן יוֹדֵעַ כּוֹי^ב. פִּירוּשׁ, שֶׁהָאֲבוֹת כָּל מַעֲשֵׂיהֶם הָיוּ תוֹרָה, לְאֲשֶׁר בְּכָל פְּעוּלָתָם הִשְׁתַּתְּפוּ כַּח תּוֹלְדוֹתֵיהֶם וְשִׁזְכּוּ זָרְעָם אַחֲרֵיהֶם, וְזֶה שְׁכָתוּב (יה, יט) 'יִצְחָק' בְּנֵיו כּוֹ, פִּירוּשׁ, 'שְׁיַחְבֵּר' מַעֲשֵׂיו לְתוֹלְדוֹתָיו, כְּנִי^כ. לְכֵן נִקְרָאוּ 'אֲבוֹת',

למען אשר יצוה בניו וביתו כו', ולא מצינו שהיה מצוה בעת פטירתו איזה צוואה. אך הפירוש, שבכל מעשה האבות נשתתפו עם כל הדורות העתידין לעמוד מהם, ולכן נקראו 'אבות', שלא היתה שום עובדא לעצמותם, רק בשם כל ישראל, כמו שאנו עושין בשם כל ישראל. ומצד זה נוכל אהנו להתקשר במעשה אבות, מפני שהם כללו אותנו במעשיהם. 'וצוותא' הוא לשון התקשרות, אשר 'יצוה' כו', בכל מעשה שעושה, כנ"ל. שוב מצאתי כדברים האלה בספר קדושת לוי, עיין שם. וראה קדושת לוי וירא ד"ה וה' אמר: רק הכניס [אברהם] עוד כוונה אחרת במחשבתו כשהיה מקיים איזה מצוה, לעשותו בשם כל ישראל, דהנה כל ישראל היו כלולים במחשבתו ובמוחו של אברהם, כי הבן הוא גנוז בכח האב (ראה תק"ז תקן י"ה לה, א), והנה במוחו של אברהם היה שורש וכלל מכל כנסת ישראל וזרע אברהם הבאים אחריו כל דור ודור עד עקבא דמשיחא, ואם כן כשעשה איזה מצוה, עשה עם כל הכוחות שלו ועם כל הענפים העתידיים להתפשט ממנו... ועוד נצמח טובה מזה העבדות, שעשה דרך סלולה לזרעו אחריו שיוכלו להשיג שכליות המצות ולקיים אותם, מחמת שכבר קיימו אותם פעם אחת בכח צוותא עם אברהם אבינו, אשר בקל כל אחד מישראל יכול להוציא הדבר מכח אל הפועל ולקיים המצוה בפועל ממש, כיון שהשער הוא פתוח מימות אברהם. ובזה יש ליישב מה שאמרו חז"ל (תנא דבי אליהו רבה פרק כה) חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אברהם יצחק ויעקב... אבל באמת אין הכוונה להגיע למעשה אברהם עצמו, רק למעשיו של אותו אדם עצמו כשהיה בשורש של

דם השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו בו למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו, ויהי כאשר בא יוסף אל אחיו וגו', ויקחוהו וישליכו אותו הבורה וגו', וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור ויקרע את בגדיו, וישב אל אחיו ויאמר הילד איננו ואני אנה אני בא.

כה. ראה ויק"ד לד, ח: אמר רבי יצחק, למדתך תורה דרך ארץ, שכשיהא אדם עושה מצוה יהא עושה אותה בלב שמח, שאלו היה ראובן יודע שהקב"ה מכתוב עליו וישמע ראובן ויצילהו מידם, היה טוענו ומוליכו אצל אביו... רבי כהן ורבי יהושע ברבי סימון בשם רבי לוי אמרו, לשעבר היה אדם עושה מצוה והנביא כותבה כו'. וראה עוד רות רבא ה, ו: אמר רבי יצחק בר מריון, בא הכתוב ללמדך שבה אדם עושה מצוה יעשנה בלבב שלם, שאלו היה ראובן יודע שהקב"ה מכתוב עליו וישמע ראובן ויצילהו מידם, בכתפו היה מוליכו אצל אביו, ואילו היה יודע אהרן שהקב"ה מכתוב עליו (שמות ד, יד) הנה הוא יוצא לקראתך, בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו, ואלו היה יודע בעז שהקב"ה מכתוב עליו (רות ב, יד) ויצבט לה קלי ותאכל ותשבוע ותותר, עגלות מפוטמות היה מאכילה.

כו. ראה וירא תרמ"ב ב: ולכן אין קורין 'אבות' אלא לשלשה (בכות טז ב), על ידי שכל מעשי אבותינו השלשה, היו רק בעבור הכלל ישראל. וזה שכתוב (יה, יט) אשר 'יצוה' את בניו וביתו אחריו, ולא מצינו צוואה באברהם אבינו ע"ה קודם מותו, רק שהיה 'מחבר' כל הדורות העתידין לצאת ממנו, לכל מעשים טובים שעשה. וראה עוד שם תרמ"ה ד"ה בפרשת: דכתיב

כְּדַאִתָּא (ברכות טז, ב) אֵין אָבוֹת אֶלָּא שְׁלֶשָׁה. וְלִכְּן זָכוּ שְׁמַעְשֵׂיהֶם כְּתוּבִים בְּתוֹרָה, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הוֹגִים וּמְבִינִים וּמֵיִשְׂרָיִן דְּרַכְּם עַל יְדֵי לִימוּד מַעְשֵׂיהֶם בְּתוֹרָהִי, כְּנִלְכִי. וְאִם הָיָה רְאוּבֵן יוֹדֵעַ שְׁמַעְשֵׂיו יְהִי לִימוּד לְדוֹרוֹת, הָיָה זֶה סִיּוּעַ לְחִזּוֹק עַצְמוֹ, וְיֵעָל כְּתַפּוּי הָיָה מוֹדִיעוֹ כּוֹכָב. לְכֵן צָרִיךְ כָּל אָדָם לִיִּשֵׁב עַצְמוֹ אֵיךְ כָּל מַעְשָׂיו נוֹגְעִים לְזֵרְעוֹ אַחֲרָיו לְדוֹרוֹתָא לֵא:

(תרל"ד ז)

וְהִי בְּאִשְׁרֵי בְּאִ יוֹסֵף אֶל אֶחָיו וַיְפָשִׂטוּ אֶת יוֹסֵף אֶת פְּתָנָתוֹ אֶת כְּתָנֵת הַפָּסִים אֲשֶׁר עָלָיו (לו, בג).

נִרְאָה פִּי יוֹסֵף זָכָה עַל יְדֵי הַמְּכִירָה שְׁנִתְבָּהַז מִהַשְׁבָּטִים, וַיְפָשִׂטוּ כּוֹכָב, וְעַל יְדֵי שֶׁלֹּא הִרְהָר אַחַר הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְהֶאֱמִין פִּי הַכֹּל לְטוֹבָה, עַל יְדֵי זֶה וַיִּנְסֵ וַיֵּצֵא

נמי שכל מעשיהם נעשה מהם תורה ותיקון ולימוד לכל הדורות. וראה בהערות שם.

ל. ראה וירא שנה זו ד: [ויקח את] המאכלת [לשחוט את בנו] (כב, י), דרוש חז"ל (ב"ר נג, ג) שבני ישראל אוכלין מתן שכרה, וכתוב ויקח, שאברהם אבינו ידע זה שכל מעשיו הם עצות עבור כלל ישראל, שהוא אב לכולם, וכן צריך כל אדם להתבונן כי מעשיו נוגעין לדורי דורות.

לא. [בביאור מדרש הנ"ל, ראה עוד שבועות סוף תר"נ: במדרש רות (רבה ה, ו) אם היה ראובן יודע שהקב"ה כותב עליו למען הציל (לו, כא), על כתפו היה מוליכו, אלו היה בועז יודע שהקב"ה כותב עליו ויצבט לה קלי (רות ב, יז), עגלות פטומות היה מאכילה. להגיד שבחן של הצדיקים הללו, כי בודאי מאחר שזכו שנעשה ממעשיהם פרשה בתורה, והקב"ה כתב מעשיהם בספר, בודאי היתה להם כוונות רבות ונשגבות מאד, ועם כל זה ראינו שלא עלה על דעתם שהקב"ה יכתוב דבריהם, שאם לא כן על כתפו היה מוליכו, ועגלות היה מאכילה, וזה לאות כי לא עלה על דעתם להיות מעשיהם נזכרים לפניו ית"ש. להיפוך מדורות השפלים, כי מי שנדמה לו שעשה קצת עבודה, מגביה לבו עד לשמים, והוא סימן דלא ידע כלום, שבוחי (זוה"ק בלק קצג, ב), וצא ולמד ממדתן של הראשונים הנ"ל].

לב. ראה ב"ר פד, טז. וראה רש"י, אבן עזרא ואור החיים.

אברהם, כיון דכל אחד עשה כבר כל המצות בכחו של אברהם כו'. [כדברים האלו ממש נמצא באוהב ישראל וירא ד"ה וה' אמר. וראה שם דברי המו"ל].

כז. ראה וישלח שנה זו סוף מאמר ב.

כת. ראה תרמ"א א: ופירוש כינוס בניו (ב"ר פד, א), הוא על כל דורות האחרונים גם כן, כי כל מעשה האבות היו עושין לדורות עולם... לכן נקראו 'אבות', שהם קיום הבנים... לכן נעשה מכל מעשיהם תורה, שהכל דרך ולימוד לבני ישראל.

כט. ראה יפה תואר ויק"ר שם: שאילו היה ראובן יודע כו', חלילה לנו לחשוב על ראובן כי רדף אחר הכבוד, ובשביל הכבוד אשר התורה הנחילה לו התאמץ לעשות הטוב והצדק יותר בזריזות. אבל הפשט הוא, כי אם ידע ראובן אשר הצלתו תכתב בתורה והדורות הבאים ילמדו לעשות כמעשיו, אז התגבר עוד חיילים בהצלתו, למען יתגברו עוד הדורות הבאים הלומדים את התורה לעשות כמוהו ברוב חיל.

וראה שבועות סוף תרמ"ד: בענין מגילת רות בשבועות, להודיע כח השותפות שיש לבני ישראל בתורת ה', איך שממעשה בני אדם נעשה ספר ומגילה בתורת ה'. ובמדרש (רות רבה ה, ו) אלו היה בועז יודע שהקב"ה כותב עליו ויצבט לה קלי (רות ב, יז), עגלים פטומות היה נותן לה. פירש מו"ז ז"ל אם היה יודע שכל כך מעשיו מגיעין עד הקב"ה ממש, כענין שכתבו (אבות פ"ב מ"א) כל מעשיך בספר נכתבין, עכ"ד. והיינו

החוצה (לט, יב)^ל, שְׁהִיָּה לוֹ סִיּוּעַ שְׂיֻכַּל לְבָזוֹת עֲצָמוֹ עֲבוּר רְצוֹן הַבּוֹרָא יִתְבַּרְךָ. וַיֵּשׁ לְלִמּוּד הַרְבֵּה מִמַּעֲשֵׂי־טוֹת הַלָּלוֹ שֶׁבִּתְרוּהָ, אֵיךְ לְקַבֵּל כָּל הַנְּהַגוֹת הַשָּׁם יִתְבַּרְךָ בְּשִׂמְחָה וְאַהֲבָה^{לד} כו':

(תרל"ד ג)

וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר וְהָיָה אֵין יוֹסֵף בְּבוֹר וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו. וַיֵּשֶׁב אֶל אָחָיו וַיֹּאמֶר הַיֵּלֶד אֵינְנוּ וְאֵנִי אָנֹכִי אֵנִי בָּא (לו, כט ל).

בפסוק הַיֵּלֶד אֵינְנוּ וְאֵנִי אָנֹכִי אֵנִי בָּא. אֵימָא (ב"ר פד, יט) דְּרְאוּבֵן פִּתַּח בְּתִשּׁוּבָה תַחֲלָה, וְלָכֵן הוֹשֵׁעַ הִנְבִּיא שְׂבָא מְרְאוּבֵן פִּתַּח גַּם כֵּן בְּתִשּׁוּבָה^{לה}. פִּי זֶה תִּשּׁוּבָה שְׁלִימָה, שְׂאִינוּ מוֹצֵא לוֹ שׁוֹם מְקוֹם וּמְצִיאוֹת בְּעוֹלָם עַל יְדֵי הַחֲטָא.

וְשִׁמְעֵתִי מִפִּי מו"ז ו"י עַל עֵינֵי טְעוֹת בְּצָרָה תְּקַלּוּט כְּבָצְרִי^{לז}, אָמַר הַהֶפְרָשׁ בִּינֵיהֶם, כִּי בְּאֵמֶת בְּעַל תִּשּׁוּבָה שְׂיֻדַּע שְׂעַל יְדֵי הַחֲטָא אֵין לוֹ מְקוֹם, אִזּוֹ הַשָּׁם יִתְבַּרְךָ נֹתֵן לוֹ מְקוֹם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שמות כא, יג) וְשִׁמְתִי לָךְ מְקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שְׂמָה, וְזֶה 'בְּצָר' וְתוֹקֵף שְׂנִיתָן לְבַעַל תִּשּׁוּבָה, אֲבָל אִם הוּא סוֹמֵךְ עַל זֶה נִקְרָא 'בְּצָרָה', שְׂסוֹמֵךְ עַל זֶה הַמְּקוֹם, וְאִזּוֹ אֵינוֹ קוֹלֵט כְּלָל, עַכ"ד^{לח}. וְנִרְאֶה רְמֵז לְזֶה, בְּצָר בַּמְדַּבֵּר [בְּאֶרֶץ הַמִּישׁוֹר

לז. ראה מסעי תרל"א: "אז"ז מו"ר ז"ל הגיד הטעות בצרה תקלוט כבצר, כי ההורג נפש בשגגה אין לו מקום בעצמו, [כמו שכתוב (במדבר לה, לו) ולא רץ לא יכופר (לדס) אשר שפך בה כי אם בדם שופכו], אך השי"ת נותן לו מקום לגלות שמה, וזה בצר, היא החיזוק והתוקף שנותן השי"ת, ויוכל לחזק בזה. וכן כתיב כי התורה קולטת, כמו שאיתא בגמרא (מכות י, א) בצר במדבר כו' וזאת התורה כו' (דברים ד, מג מד), וגם כן מי שיודע שחטא ואבד מקומו ושב להשי"ת, יוכל להנצל על ידי התורה. אבל אם עולה על דעתו שיש לו מקום, אינו קולט כלל, כי כל מה שקולט, הוא זה שיודע שאין לו מעצמו מקום, ובצרה היא שלוקח העוז והחיזוק לעצמו, ולכך אינו קולט, עכ"ד ז"ל.

וראה לקוטי הרי"מ חקת עמ' שעז ד"ה ולקח הב', מרשימות רבינו: ענין מה שאמרו חז"ל (מכות יב, א) שיטעה מלאך המות בצרה תקלוט כבצר וכו', הענין הוא, שהאדם החוטא אף בשוגג אבד מקומו, שאין לך אדם שאין לו מקום (אבות פ"ד מ"ג), ועל ידי החטא אבד מקומו, אולם השי"ת נותן לו מקום, כמו שכתוב (שמות

לג. "ותתפשוהו בבגדו וגו' ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה".

לד. ראה לקמן עמ' יז ובהערות סט, עב.
לה. ז"ל המדרש: וישב ראובן אל הבור (לו, כט), והיכן היה... רבי אליעזר אומר, בשקו ובתעניתו... אמר לו הקב"ה, מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחלה, חייך שכן בנך עומד ופוחת בתשובה תחלה, ואיזה, זה הושע, שנאמר (הושע יד, ב) שובה ישראל עד ה' אלהיך.

לו. לשון הזמר ליום שבת 'ברוך ה' יום יום'. וראה מכות יב, א: אמר ריש לקיש, שלש טעיות עתיד שרו של רומי לטעות, דכתיב (ישעיה סג, א) מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה, טועה, שאינה קולטת אלא בצר, והוא גולה לבצרה. טועה, שאינה קולטת אלא שוגג, והוא מזיד כו', וברש"י: שרו של רומי, סמאל, שיברח לבצרה, שבתחלה יפרע ממנו כשיגיע הקץ כו'. חמוץ בגדים, מדמו של סמאל, ואף על פי שאין המלאכים בשר ודם, כתב בו הכתוב כעין הריגת האדם, לשבר את האזן מה שהיא יכולה לשמוע.

לְרֵאשִׁיטָה] (דברים ד, מג), פִּירוּשׁ, אִם הוּא בְּעֵינָיו כְּמִדְבָּר וְאֵין לוֹ מְצִיאוֹת, אָז בְּצַר וְקִלְיָה יֵשׁ לוֹ, וְהִיא בְּחִינַת רְאוּבֵן.

וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף עוֹד, כִּי בְּיָדָי חוֹטָא גְמוּר אֵין לוֹ בְּאֲמַת מְקוֹם, אֲבָל רְאוּבֵן הִיָּה צְדִיק, וּבְמִקְרָה בָּא לְיַדֵי חֲטָא, וְאָף עַל פִּי כֵן לֹא מְצָא לְעַצְמוֹ מְקוֹם לֵ"ל. זֶה הֶרְמֹז בְּצַר 'בְּמִדְבָּר' בְּאֶרֶץ 'הַמִּישׁוֹר' לְרֵאשִׁיטָה, שְׂאָף שְׁהִיָּה בְּאֲמַת 'יִשְׂרָאֵל' וְצְדִיק, וְנִעְשָׂה

לו מקום, כמו כן חטא שלו ומלאך המשחית אינו מוצא לו מקום כו'.

לח. ראה לקוטים כח, ב ד"ה מעולם: מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה (ב"ר פד, יט). אין מובן שהרי אדם הראשון ועוד כמה שאמרו חז"ל (ראה ב"ר כב, יג) שעשו תשובה (ראה יפה תואר כאן). וי"ל הפירוש חטא 'לפני', חטא שרק 'לפני ה', ואינו חטא פשוט, שהרי נאמר בכל חטא (סוטה ג, א) אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, ונמצא כי קודם החטא כבר איננו לפני ה'. אבל זה החטא שאמרו חז"ל (שבת נה, ב) כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, שעל פי השכל לא היה חטא, ולכן האומר הוא טועה, כי אין להבין חטא ראובן. ונמצא כי לא היה נטיה מהשכל בשעת החטא, ולא שנסתלק השכל ככל חטא, רק לפני ה' נקרא חטא. וזה לא היה עדיין שיחטא האדם חטא כזה ויעשה תשובה, כי התשובה מכח שכל האדם, כמו שכתוב (ישעיה ו, י) לבבו ביין ושב, אבל על חטא כזה איך יש תשובה.

וראה דברי אב"ב בפרשתנו: מדרש אמר הקב"ה לראובן וכו' מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה, חייך שובן בנך פותח בתשובה ויאמר שובה ישראל (הושע יד, ב). ואמר אדומ"ר [הרבי ר' בונים] צ"ל מפרשיסחא, אע"ג שהיה אדם הראשון וקין שעשו תשובה, מחמת כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, כך איתא בגמרא, וזו שאמר השי"ת מעולם לא היה זה שלא יחטא אדם כלל ויעשה תשובה, זה לא היה, רק ראשונים חטאו ועשו תשובה, אבל ראובן לא חטא כלל רק נידוד עבירה, ועשה תשובה כעבירה חמורה, שהוא מחמת יראת שמים גדולה היה עושה לעצמו עלילה שחטא, וזו מעולם לא היה זה שלא חטא אדם ויעשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה, חייך שובן בנך יאמר שובה ישראל, כי ישראל הם צדיקים, שהצדיקים גם כן יעשו תשובה, כיון שאין צדיק בארץ אשר לא יחטא (קהלת ז, כ), שמחמת נידוד עבירה מתחרטים מאד, ודו"ק. וראה שפתי צדיק ויחי אות כה.

כא, יב יג) [מכה איש ומת מות יומת, ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו] ושמתי לך מקום [אשר ינוס שמה], ואמרו חז"ל שגם התורה קולטת, שנאמר (דברים ד, מד) וזאת התורה וגו', והיינו שעל ידי שמבטל עצמו להתורה, על ידי זה יוכל לדבוק בעין החיים שהוא שורש הכל... ועל ידי זה יש מקום גם לחוטא אף שאבד מקומו כנ"ל, אולם לזה צריך שידע האדם שמצד עצמו אין לו מקום, רק שנתן לו השי"ת, ועל ידי זה יכול להתקיים, אבל אם על ידי זה ידמה לו ששוב יש לו מקום, על ידי זה אבד מקומו. וזהו פירוש בצר ובצרה, בצר לשון חוקק, שמתחזק ומדביק עצמו להתורה כנ"ל, אף שנפל ואבד מקומו, וכמו שאיתא על בעל תשובה בחילא סגי (ראה זוה"ק ח"י שרה קט, ב), אבל בצרה שניתוסף הה"א, כי הה"א מורה על מקום, שעולם הזה נברא בה"א (מנחות ט, ב), והיינו כנ"ל, שמתחזק ומיישב במקומו כאילו יש לו מקום, וזה אינו קולט כנ"ל.

וראה שפתי צדיק נשא אות ו: שמעתי מפ"ק זקני מרן ז"ל על מאמר חז"ל פרק ב דמכות ג' טעויות עתיד שר של אדם לטעות, שאינה קולטת אלא בצר והוא גולה לבצרה, אמר, האמת הבעל תשובה צריך לב מר שאין כדאי לחיות, שבחיותו העיז לגרום צער בשמים, אחר שידוע ומרגיש שאין לו שום מקום, אזי השי"ת בחסדו מקרבו ונותן לו מקום, זהו בצר על ידי שממעט עצמו, משא"כ בצרה היינו שמרחיב בדעתו, ומרגיש שיש לו מקום הנקרא בצרה, על ידי זה גבה לבו ואבד השם בצר, עד כאן לשון קדשו.

וראה עוד מסעי תרל"ד א: כמו שהגיד אא"ז מו"ר ז"ל על מה שאיתא בצרה תקלוט כבצר, כי השי"ת נתן ערי מקלט למי שידוע שאין לו מקום, על ידי שנודמן לו חטא גדול כזה להרוג נפש, וזה עצמו נותן לו מקום, שהשי"ת נותן מקום למי שאין לו, אבל כשסומך עצמו על זה המקום אינו נותן לו כו', ודפח"ח. נמצא כי עיקר מקומו מה שידוע שאין לו מקום, וזה עצמו תיקון החטא, כפי מה שהוא מתחרט לפני השי"ת ואינו מוצא

פרשת וישב \ מאמרי שִׁפְת אֵמֶת

'כַּמְדָּבָר', זָכָה לְהוֹרוֹת תְּשׁוּבָה לְדוֹרוֹת, וְנִקְבַּע עִיר מְקֻלָּט הָרֵאשׁוֹן בְּאַרְצוֹ לֵאמֹר: וּבִאֲמַת כָּל מָה שֶׁקָּרָה חֲטָא לְרֵאבוּבֵן, כְּדִי לְהוֹרוֹת תְּשׁוּבָה²]:

(תרט"ד ב)

וַיְהִי בַעֲת הַהוּא וַיִּרְדַּי יְהוּדָה מֵאֶת אָחִיו וַיֵּט עַד אִישׁ עֶרְלָמִי וְגו' (לה, א).

בְּמִדְרָשׁ (ב"ר פה, ב) נִפְזָר עֲצָמֵינוּ כו'^א. וְאִין מוּבָן. וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ עַל פִּי מָה שֶׁאָמַר אֲא"ו מו"ר זַצַּלְה"ה כִּי בְחִינַת יוֹסֵף הָיָה לְהִיּוֹת קְדוֹשׁ וְנִבְדָּל בְּלִתִּי לְה' לְבָדוֹ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (מט, כו) נִזִּיר אָחִיו^ב, וּבְחִינַת יְהוּדָה הָיָה לְהִבְיָא הַקְדוּשָׁה גַם בְּעֲנִינֵי עוֹלָם הַזֶּה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (דברים לג, ז) וְאֶל עַמּוֹ תִבְיָאֲנוּ כו'^ג.

וְשִׁמְעַתִּי מִמְנוּ, כִּי בְּזָה הָיוּ מְחוּלָקִין גַּם רַבּוֹתֵינוּ נ"ע, כִּי מֵהֶם רָצוּ שִׁיְהִיו מְעַט חֲסִידִים וַיְהִיו קְדוּשֵׁי עֲלִיּוֹנִים, וּמֵהֶם רָצוּ לְהִיּוֹת מִתְפַּשֵּׁט הַחֲסִידוֹת בֵּין רוֹב עַם, אֶף שִׁיְהִיו פְּחוּתִים בְּמִדְרִיגָה, עכ"ד.

וְלִפִּי זֶה נִמְצָא הִתְרוֹן מְרָצוֹן הַשְּׁבֻטִים הָיָה בְּחִינַת הַפִּזּוּר כְּמוּבָן, וְזֶה שֶׁאָמַר נִפְזָר עֲצָמֵינוּ^ד, כִּי זֶה עִקְר הַתּוֹעֵלֶת לְהִיּוֹת הַהֲנַהֲגָה פְּרָצוֹנִים^ה:

(תול"א ב)

[במדבר (ב"ר פה, ב) ויהי בעת ההוא [וירד יהודה מאת אחיו ויט עד איש עדלמין] (לה, א), ולא היה צריך קרייה למימר אלא ויוסף הורד מצרימה (לט, א), ומפני מה הסמיך פרשה זו לזו... רבי אלעזר אמר כדי לסמוך ירידה לירידה... מתבעי מימר ויוסף הורד מצרימה, וכתוב וירד יהודה מאת אחיו, אמר בואו] נפזר עצמינו כו'. דנראה ענין מחלוקת יוסף עם אחיו, להיות כי יוסף צדיק יסוד עולם (זו"ח תולדות כו, ב), והיינו שכל הנבראים תלויים בו, וכן כלל ישראל דבוקים בו, ועל ידו נמשך להם שפע חיות וברכה ושלום. והם רצו שיוכל כל אחד למצוא במקומו הניצוצי קדושה הצפון בכל דבר כנודע, וענין יהודה למצוא הקדושה תוך הטבע, כמו שכתוב ויט מאת אחיו כו'. ויש משיח בן יוסף ובן דוד, ושניהם צריכים להיות, יוסף הוא למעלה מהטבע, כמו שכתוב (לט, יב) ויצא החוצה כו', ויהודה לתקן הטבע במקומו. וכתוב (עובדיה א, יח) בית יעקב אש ובית יוסף להבה כו', כתב רש"י ז"ל (ל, כה) אש בלא להבה אינו שולט למרחוק כו', כמו ששלהבת קשורה בגחלת, ולהבה הוא הכח שיש באש ששוף במקום גבוה שאין גוף האש יכול להגיע שמה, רק הלהב עולה ושוף, והלהב קשור ודבוק

לט. ראה ב"ר פד, טו: וישמע ראובן ויצילהו (לז, כא)... אמר לו הקב"ה, אתה פתחת תחלה בהצלת נפשות, חייך שאין מפרשין ערי מקלט תחלה אלא בתחומך, הדא הוא דכתיב [דברים ד, מא-מג] אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן.. לנוס שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת וגו'] את בצר במדבר [בארץ המישור לראובני ואת ראמת בגלעד לגדי ואת גולן בבשן למנשי]. וראה מכות י, א.

מ. ראה ע"ז ד, ב.

מא. ז"ל המדרש: וירד יהודה מאת אחיו, אמר בואו ונפזר עצמנו כו'.

מב. ראה רש"י שם: נזיר אחיו, פרישא דאחיה (תרגום שם), שנבדל מאחיו, כמו וינזרו מקדשי בני ישראל (ויקרא כב, ב). וראה תרל"ו ב: כי יוסף הצדיק היה נבדל מכל עולם הזה, כענין שכתוב נזיר אחיו. וראה ויגש שנה זו א: ויוסף נזיר אחיו, שמופרש להשי"ת למעלה מהטבע. וראה לקוטים כה, ב ד"ה אלה תולדות: כמו שכתוב נזיר אחיו, שהיה הוא הנפרש קודש לה'.

מג. ראה עוד ויחי תרנ"ג ב.

מד. ראה עוד ליקוטים כת, ב ד"ה נפזר עצמינו:

וַיִּמָּאן וַיֹּאמֶר אֵל אֱשֶׁת אֲדֹנָיו הֲנָן אֲדֹנָי לֹא יָדַע אֶתִּי מִה בְּבֵית מִה אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ נָתַן בְּיָדִי. אֵינֶנּוּ גְדוֹל בְּבֵית הָזֶה מִמֶּנִּי וְלֹא חָשַׁף מִמֶּנִּי מֵאוֹמָה כִּי אִם אוֹתָךְ בְּאֲשֶׁר אֶתִּי אֲשֶׁתוֹ וְאִךְ אֶעֱשֶׂה הַרְעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחִמָּאתִי לְאֱלֹהִים (למ, ח ט).

בפסוק וַיִּמָּאן וַיֹּאמֶר אֵל אֱשֶׁת אֲדֹנָיו כו'. פירוש, בתחלה מיאן בעבירה בלי טעם, רק כמו שאמרנו חז"ל (תו"כ קדושים כ, כו) אל לאמר אדם אי אפשר בבשר חזיר, רק מה אעשה אבי שפשמים גזר עליי.

בית תלמוד להורות משם הוראות כו'... ובחינת יהודה היה בהתגלות, שמשם תצא הוראה, והוא הדרך שיכולים הרבים ליהנות ממנו, אבל בחינת יוסף לא יש שייכות רק ליחידים, ונקרא נזיר אחיו (מט, כו), ומצינו שיעקב אבינו ע"ה מסר הסודות ליוסף, כמו שאמרנו חז"ל (ב"ד פה, ח) בפירוש בן זקונים כו' (ז, א), אבל ליהודה שלח להיות הוא הדולה ומשקה מתורתו לרבים... שבחינת יוסף הוא גבוה ביותר, אבל הוא בהסתר, ובחינת יהודה בהתגלות. [וראה לקוטי הר"מ ויגש ד"ה ויגש הב', מרשימות רבינו: ויגש אליו יהודה וגו' (מד, ח), במדרש (ב"ר צג, ב) כי הנה המלכים נועדו עברו יחדיו, [המה ראו כן תמהו נהלו נחפזו, רעדה אחזתם וגו'] (תהלים מה, ה-ז), כי הנה המלכים, זה יהודה ויוסף, עברו יחדיו, זה נתמלא עברה על זה, וזה נתמלא עברה על זה... רעדה אחזתם, אלו השבטים, אמרו, מלכים מדיינים אלו עם אלו, אנו מה איכפת לנו, ע"ש. פירוש זה הלשון, שמה שמנהיגי ישראל מריבים ומדיינים אלו עם אלו, זה אמרו שכך צריך להיות ההנהגה, וזה אמרו כך, וכל אחד הנהגתו כפי פנימיותו וסיבותיו אשר מזה השיג מדיגותיו, בזה רוצה להנהיג את ישראל, וכולם כוונתם לשמים, אולם את אשר יבחר בו השי"ת הוא הקדוש (ראה במדבר טז, ז), והלכה כמותו, וכן יתנהג, ואנו מה איכפת לנו באלה העניינים, שמי שנתקרב אליו השי"ת כן יקום, ואין לנו להתערב ולחקור במופלא מאתנו. וזה הוא הענין כאן, הגם שבאמת דרכו של יוסף הצדיק הוא אמת וברור ונצרך מאד, אמנם אין באפשרי שיהיו הרבים מתנהגים בדרכו הקדושה, ויהודה הוא רצוי אחיו (מט, ח), והוא מקורב יותר אל הרבים, והלכה כמותו, וזה ענין שמאי והלל, שבית שמאי מחדי טפי (יבמות ד, א), והם מופלגים מאד מהרבים, על כן אי אפשר שיהיה הלכה כמותם בעולם הזה, והלל הוא אשר בענותנותו הכל מתקרבין אליו (ראה שבת לא, א) והלכה כמותו (ראה עירובין יג, ב)].

מו. הובא ברש"י שם: שלא לאמר אדם נפשי קצה

בגוף האש, כן ענין יעקב ויוסף שניהם למעלה מן הטבע... ויהודה גבר באחיו (דה"א ה, ב), כי כלל השבטים הם תיקון הטבע... ובכח יהודה לתקן הטבע, למצוא שמה הנקודה הצפונה להיות נהפך לקדושה... וכתוב (אסתר ג, ח) עם אחד מפורז כו' בין העמים, ופרשנו כי יש בישראל האחדות, ומכל מקום הם מפורזים לקבץ נצוצי קדושה המפורזים בין העמים. ולזאת כשמכרו את יוסף, והיה הנהגתם כדרכם, כתיב ויט כו', לקרב רחוקים כו', ככל הענין, והפיזור נאה להם, ולענין זה יפה עשו ואמרו נפזר כו'. ויש לומר על פי הנ"ל, כי לכך מכרוהו בעצת יהודה, [ויאמר יהודה אל אחיו וגו'] לכו ונמכרנו (ז, כו), לכוף אותו גם כן להיות בהנהגתם, לתקן מקומות הרעים, כי אחינו בשרינו כו' (שם), וכן וישליכו אותו הבורה כו' (שם כד), כמו שאיתא בזה"ק (וישב קפה, א) [מבור שאון מ] טיט היוין כו' (תהלים מ, א), גם כן שיתקן אלו המקומות. ויש לומר כי זה עצמו מה שמקודם אמרו המלוך תמלוך כו' (ז, ח), והלא באמת כן היה, ובוודאי שבטי ה' לא תמהו בחנם, וכן יעקב אבינו ע"ה הבוא נבוא כו' (שם ז), ויש לומר כי ענין המלוכה שייך דווקא למי שמתקן הטבע, והוא מלכות בית דוד, ולזאת יוסף שהיה דבוק ביעקב כנ"ל, איך יהיה לו ענין מלוכה, וזה שאמרו המלוך תמלוך כו', וכן יעקב אבינו ע"ה אמר הבוא נבוא כו' להשתחות לך ארצה, רמז על הנ"ל, כי השתחוויה ארצה, הוא למי שתיקן הטבע, והיא המשכה עד לארץ, והבן. ולכן לבסוף שהוכרח לירד למקומות הרעים בעצת יהודה, נאמר עליו (ב"ר פט, א) מבית האסורים יצא למלוך (קהלת ד, יז).

מה. ראה שפתי צדיק ויגש אות ב: וכדברי א"ז מו"ר ז"ל שמי שהוא מקרב להרבים יש לו קיום יותר, משום הכי נתקיים מלכות בית דוד לדורי דורות, משום שכל עבודתו היה לצורך הרבים, ויוסף היה צדיק מובדל לעצמו, ולא היה יכולין הרבים להתקרב אליו.

וראה ויגש תרמ"ה ב: ובפסוק (מ, כח) ואת יהודה שלח כו' להורות כו', דרשו חז"ל (תנחומא ויגש יא) לקבוע

וַיֵּאמֶת, שְׁעַל יְדֵי יְרֵאת שְׁמַיִם זֶה, זֹכֵינן אַחַר כֵּן לְמִצְוֹא טְעָמִים לְכַחֵר בְּטוֹב וּלְמֵאוֹס בְּרַע, לְכֵן עַל יְדֵי וַיִּמְאֵן בָּא לְנִתְיִנַּת טַעַם^מ.

כִּי הִחְכְּמָה שֶׁל הָאָדָם הֶבֶל, וַיֵּשׁ בּוֹ כִּפְמָה טְעוּתִים, אֲבָל הִחְכְּמָה וְהִדְעַת שְׂפָא עַל יְדֵי יְרֵאת שְׁמַיִם הִיא הָאֵמֶת. וְזֶה שְׁאֲמָרוֹ חֲז"ל (אבות פ"ג מ"ט) כָּל שִׁירָאת חֲטָאוֹ קוֹדְמַת כּו' חֲכָמָתוֹ מִתְקַיְיֶמֶת. וְכִתִּיב (איוב כח, כח) הֵן יְרֵאת ה' הִיא חֲכָמָה, פִּירוּשׁ, הִחְכְּמָה הַבָּאָה בְּכַח הִירָאָה.

וַיִּתְּכֵן לֹמֶר, וַיֵּאמֶר אֵל אֵשֶׁת אֲדוֹנָיו, שְׁכָל הַטַּעַם הָיָה רַק לְהִמְשִׁיךְ גַּם אוֹתָהּ^מ. וְאֶפְשָׁר זֶה שְׁאֲמָרוֹ חֲז"ל (ב"ר פה, ב) שְׁפָוֶנְתָּה הָיָה לְשֵׁם שְׁמַיִם, זֶה נַעֲשֶׂה לְכַסּוֹף עַל

והשלשלת נקרא בשלש תנועות, לרמז כי אם בא ח"ו לנסיון כזה, יתחזק נגד היצר הרע באמונה לבד, שמאמין בהש"ת שאסור לעבור נגד מצות הבורא, ולא יבקש לעצמו טעמים על האיסור, כדי שלא יתגבר היצר הרע עליו לבטל טעמים שלו ח"ו, רק באמונת הש"ת לבד יתגבר נגדו, שלא יעשה בשום אופן נגד מצות הבורא בלא טעם כלל. ורומז על זה השלשלת שנקרא בג' תנועות, שיגמור בדעתו ובמחשבתו בהסכמה גמורה וחלוטה, איני רוצה, ואיני רוצה, ואיני רוצה, לעבור העבירה ח"ו בשום אופן. ולזאת תיבת וימאן אותיות ויאמ"ן, שבאמונה לבד צריך להתחזק נגד היצר הרע בלא שום טעם.

ואחר שנגמור בלבו שלא יעבור בשום אופן שבעולם אז יוכל לבקש טעם לזה, ולזה אחר תיבת וימאן כתיב ויאמר אל אשת אדוני וגו' לא חשך ממני מאומה כי אם אותך באשר את אשתו ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלקים, שאמר לה אז טעם גם כן, היינו שהיא היתה רוצה לפתותו שאין בזה עבירה, אמר לה שהאיך באפשרי דבר זה, הלא דרכיה דרכי נועם, ומה יאמרו הבריות לדבר כזה אשר בעלך עשה אותי נאמן גדול, וכל יש לו נתן בידי ולא חשך ממני מאומה כי אם אותך באשר את אשתו, ובודאי היא עבירה גדולה, וחטאתי לאלקים.

מח. ראה תרל"ב ג: וימאן ויאמר הן כו' וכל כו' יש לו נתן בידי כו', יש ללמוד מזה לדחות היצר הרע על ידי חשבון זה (ראה הערה ג) ... ויוסף נראה שאמר זה להוציא גם מלבה, כי עליו כתיב וימאן, ופירושו וימאן, שלא היה לו כלל תאוה לזה, שנתגבר לגמרי נגד היצר הרע. [וי"ל שעל ידי המיאון נמצא אחר כך לידע ולראות כי הכל הוא כנ"ל, וימאן ויאמר].

בבשר חזיר... אבל יאמר אפשרי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי.

מז. ראה הערה מח. וראה סוף מאמר הבא.

וראה אלשיך כאן: וימאן ויאמר אל אשת אדוני הן אדוני לא ידע אתי מה בבית וגו'... ראוי לשית לב... כי מלת וימאן מיותרת, כי מאומרו ויאמר הן אדוני [וגו'], מאליו יובן שמיאן... והנה יוסף התנהג בחכמה, והוא כי דרך אנשים בבא רשע או אשת כסילות לפתותו לדבר עבירה, והוא לא כן ידמה, כי יתן טענות נגד המפתה להשתיקו, אך לא זו הדרך להציל את נפשו מעשות רע, כי יקרה יהיה המפתה איש לשון, שבשפת חלקות ישחית דברי הנפתה הנעימים וילכד ברשתו, אך אשר מוח לו בקדקדו לא יעשה כן, כי אם מיד יחליט אומר למאן ולומר שלא יעשה בשום פנים גם כי ינוצח, ואחרי כן אם ירצה יסדר גם כן טענות נגד המפתה. וזה היה ענין יוסף, כי ראשונה החליט וימאן, כמי שקושר עצמו בשלשלת, ואחר כך אמר טענות הן אדוני כו'. וראה אגרא דכלה בפרשתנו ד"ה וימאן, פרשת חקת ד"ה וימאן.

וראה שם משמואל מסעי תרע"ג עמ' תי: וידועין דברי כ"ק אדמו"ר הר"ב זצלה"ה מפרשיסחא בתיבת וימאן שמוטעם בשלשלת, שהוא להפרידו מתיבה שלאחריו, היינו בלי שום טעם, ואחר כך ויאמר בטעם. וראה עוד שם בפרשתנו תרע"א עמ' סט ד"ה במד"ר וימאן, תרע"ב עמ' עה ד"ה וימאן. וראה רד"ל ב"ר פז, ה.

וראה דברי יחזקאל ד"ה וימאן: וימאן ויאמר אל אשת אדוני וגו', וקשה שבתחלה כתיב וימאן ואחר כך כתיב ויאמר וגו', הוה ליה למימר תכף ויאמר. וי"ל הדנה על תיבת וימאן יש בגנינת הטעמים שלשלת,

יְדֵי הַמַּשָּׂא וּמִתֵּן שֶׁהִיָּה בִּינֵיהֶם, וּבְדַבְרֵיהֶם אֵלּוּ נִצְנָצָה בָּהּ הַרְהוּרֵי קְדוּשָׁה, אִם פִּי מְקוּדָם הֵיטָה מְרַשַּׁעַת מִמָּשׁ: (תרמ"ד ז)

וַיִּמְאָן וַיֵּאמֶר הֵן אֲדוּנֵי כו'. הוּא עֲצָה לְכָל אָדָם, שְׁיַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ אֵיךְ הִיָּה בְרִשְׁוֹתוֹ יִתְבַּרְךְ שְׁלֹא יִהְיֶה בְרִשְׁוֹת הָאָדָם לַעֲשׂוֹת שְׁלֹא פְרָצוּנוֹ, וְאָף עַל פִּי כֵן כֹּל שִׁפְתָּה תַחַת רִגְלָיו (תהלים ח, ז) ^ט, וְרַק הַשֵּׁם יִתְבַּרְךְ מִבְּקֵשׁ יִרְאָתוֹ, פְּדֻכְתִּיב (דברים י, יב) מָה ה' שׁוֹאֵל כו' פִּי אִם לִירְאָה, וְזֶה שֶׁאָמַר פִּי אִם אוֹתָךְ פֶּאֶשֶׁר אֶתְּ אֲשַׁתּוֹ כו', לְכֵן צָרִיךְ אָדָם לְהִתְבַּיֵּשׁ לְפָנָיו יִתְבַּרְךְ, וְשְׁלֹא יוּכַל לְסוּר מִרְצוֹנוֹ ^{טז}.

וְאָף עַל פִּי כֵן יֵשׁוּב זֶה בָּא לוֹ עַל יְדֵי וַיִּמְאָן, שֶׁמְקוּדָם צָרִיךְ אָדָם לְסוּר מִרְעַ בְּלֵי טַעַם, וְעַל יְדֵי זֶה זוֹכֶה לְהַשִּׁיג וּלְהַבִּין הָאִמָּת, פְּדֻאֵי־אֵת (אבות פ"ג מ"ט) מִי שֶׁיִּרְאָת חֲטָאוֹ קוֹדֶמֶת לְחֻכְמָתוֹ כו' ^{יז}:

שאין באפשרי לגבור כלל, רק על ידי רצון ולב אמת וצדק שיש להצדיק, זוכה שיקחו ממנו הבחירה שיצא מהנסיון, ופירושו, שיסייענו משמים.

זה שכתוב וימאן ויאמר הן אדוני כו', וכתבנו במקום אחר פירוש זה, שנתן הקב"ה הבחירה לאדם בכל מעשה אשר ירצה לעשות, רק אחת מבקש השי"ת מאדם, אשר יזכור בעול מלכותו יתברך ושידע שהכל מאתו, וצריך על כל פנים האדם לשמור זאת, והבן אלה הדברים בדברי יוסף הצדיק ולא חשך כו' כי אותך כו', ודי למבין.

ועל ידי זה זכה יוסף הצדיק לצאת מהבחירה, על ידי שזכר שגם הבחירה נתן הקב"ה, ושאין זה יושר לעבור על רצונו יתברך, לכן אף כי לא היה יכול לגבור בכחו, על ידי המרירות שהיה לו על זה, הוציאו הקב"ה מהנסיון.

וראה בלק תרמ"ב א: שיש לפניו יתברך זה הרצון ליתן הבחירה להאדם, והרשעים שמחין בזה, והצדיקים להם לעבודה קשה, ומבקשים לצאת מהבחירה, ומקבלין בכל יום מלכותו יתברך, ומבקשים וכוף את יצרנו כו' (ברכות השחר), והקב"ה ממלא לכל אחד כרצונו. וראה שם בהערות.

נב. ראה מאמר הקודם ובהערה מז.

מט. וזה שאמר: הן אדוני לא ידע אתי מה בבית וכל אשר יש לו נתן בידי, איננו גדול בבית הזה ממני ולא חשך ממני מאומה וגו'.

נ. ראה הערה הבאה. וראה תרל"ג ב: וימאן ויאמר כו' הן אדוני כו', ולא חשך כו' כי אם אותך כו' את אשתו כו', יש ללמוד מזה איך להשמר מיצר הרע, על ידי ישוב הדעת, שהקב"ה מסר הכל לרשות האדם, אף כי היה ברשותו שלא להיות כח לאדם לעשות נגד רצונו, רק בטובו מסר הכל להאדם, רק שיקבל האדם על עצמו עול מלכותו יתברך. ומזה עצמו צריך ליפול בושה על האדם שלא יוכל לעשות נגד רצון הקב"ה, רק לעשות הכל לשם שמים, לברר שמלכותך מלכות כל עולמים (תהלים קמה, יג), כנ"ל, והבן.

וראה תרל"ב ג: וימאן ויאמר הן כו' וכל כו' יש לו נתן בידי כו', יש ללמוד מזה לדחות היצר הרע על ידי חשבון זה, שהיה ביד הקב"ה למחות מלעשות נגד רצונו יתברך, והוא נתן הבחירה לאדם, זה עצמו נתן שלא נעבור על רצונו.

נא. ראה תרל"ו ד: גם הנסיון עם אשת פוטיפר שכתב במדרש (ב"ר פז, ז) ואין איש (לט, יא) כו', נראה שהיה נסיון גדול מאוד (וראה הערה עד). ויש ב' מיני נסיונות, אחד שיכול האדם לגבור בכחו, ויש נסיון עצום מזה

וַיִּמָּאן וַיֹּאמֶר אֶל אִשְׁתּוֹ אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי וְגו' (לט, ה).

בַּמִּדְרָשׁ (ב"ר פז, ה) וַיִּמָּאן וַיֹּאמֶר כו', דָּרְכּוּ שֵׁל הַקְּב"ה לְבַחֵר מֵאֹהֲבֵי בֵית אָבִיא לְעוֹלָה כו'. קָשָׁה, שֶׁהַמִּדְרָשׁ מַחְפֵּשׁ טַעְמִים רְחוּקִים כְּאֵלֶּה עַל אֲשֶׁר מֵיֵאן לְחַטּוֹא.

רַק בְּאִמַת תְּגַבֵּרַת הַצְּדִיקִים עַל הַיֵּצֵר הָרַע כְּעִנִּין (אבות פ"ב מ"ד) בְּטַל רְצוֹנֶךָ, וְכֹאֲשֶׁר חֲכָמִים הִגִּידוּ (תו"כ קדושים כ, כו) אֲשֶׁר יֹאמֶר הָאָדָם אֲפֹשִׁי בְכַשֶּׁר חֲזִיר וּמָה אֶעֱשֶׂה וְאָבִי שֶׁבִשְׂמַיִם גָּזַר עָלַי, אֲבָל לְהִיּוֹת מִמָּאן בְּדָבָר עֲבִירָה הוּא תִּימָה.

וְלָכֵן אוֹמֵר, שְׂיוֹסֶף מְצָא לוֹ עֵצָה אֵיךְ לְגַרֵּשׁ כָּל הַתְּאֵהָה עַד שְׂמִיָּאן בָּהּ, מִצַּד שֶׁחָשַׁב הָרִי הוּא מוֹכֵן וְדָאִי לְמִסוֹר נִפְשׁוֹ בְּעֵבֹר הַקְּב"ה, שֶׁכֵּן כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל מוֹכֵן לְמִסוֹר נִפְשׁוֹ בְּגו' עֲבִירוֹת שֶׁמַּחְוִיבִין לְמוֹת עָלֵיהֶם¹, וְהֵלֵא אִם יִצְנֶה הַבּוֹרָא שְׂיַעֲלֶהוּ לְעוֹלָה הִיָּה מְרוּצָה, וְאִם כֵּן אֵיךְ יִשְׁמַע לְעֵצַת הַיֵּצֵר הָרַע בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִפְנַת נִפְשׁוֹת.

וְאִמַת, כִּי חֲשַׁבּוֹן זֶה מְסִייעַ לְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל לְהַצִּילוֹ מִדְּבַר עֲבִירָה, בְּהַזְכָּרוֹ אֲשֶׁר הוּא מוֹכֵן לְמִסוֹר נִפְשׁוֹ בְּעֵבֹר צִוּוֵי הַבּוֹרָא²: (תרל"ז ה)

לסור מרע בהתאספות כל החיות, על ידי זה עצמו ונשמרת, ששוב אין מקום להיות מתבלבל על ידי דברי שטות, מאחר שמרוצה למסור נפשו, ואין דבר חביב מנפשו, וכן איתא עצה זו בשם הבעש"ט ז"ל.

וראה רוקח הלכות תשובה אות כ: כל אדם יחשוב בלבבו ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא כב, לט), אם היה בשעת הגזירה היה לו ליהרג ולשמוד נפשו ביסורין קשין עבור בוראו, יאמר אל לבו, וכי אין לי לעצור רוחי שעה קלה עבור בוראי, וכי יש לי ליהנות בשעה קטנה כו'. וראה ספר חסידים אות קעג: וכל עבירה ועבירה שתבא לידו יחשוב אם היו גוזרים עליו שמד היה נהרג על קידוש השם, ויאמר זה הדבר קשה יותר שלא אוכל לעמוד בו, כל שכן זה הקל שלא אחטא. וע"ע שם אות קנה. וראה בארוכה תניא פרק כה. וראה אגרא דכלה בראשית בפסוק ויאמר אלקים יקונו המים, ד"ה יש לרמוז מוסר נאה; אחרי ד"ה את משפטי תעשו.

נג. ז"ל המדרש: וימאן ויאמר [אל אשת אדוני] הן אדוני וגו' (לט, ה), אמר לה, למוד הוא הקב"ה להיות בוחר מאהובי בית אבא לעולה, לאברהם קח נא את בנך (כב, ג), אשמע לך, ושמא אבחר לעולה ואפסל מן הקרבן. וראה מהרד"ו: למוד הוא הקב"ה, שמה שאמר הן אדוני, שהיה לו לומר הן אישך, וגם תיבת הן מיותר, על כן דורש הן אדוני, אחד אדוני [כלומר, הקב"ה], שכן בלשון יון הן אחת (וראה שבת לא, ב; ב"ב קסד, ג), ותיבת אדוני בטעם זקף המפסיק, שהיא טענה מיוחדת לבד פשוטו. וראה עוד בעץ יוסף.

נד. ראה סנהדרין ער, א; רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ה ה"א וב'.

נה. ראה עוד מאמר הבא. וראה כי תצא תרל"א ד: כי תצא מחנה כו' ונשמרת כו' (דברים כג, ז) ... שיקבץ אדם באמת כל רצונות שבו וכל נפשו למסור עבור רצון המקום, ואם מאסף כל כחותיו בעשיות מצוה, וכדומה

בַּמִּדְרָשׁ הַן אֲדוּנִי, רִגִּיל הַקֶּבֶ"ה לְבַחֲזֹר מְאֻזְהָבִי בֵּית אֲבָא לְעוֹלָה כו"ו. פִּירוּשׁ, שֶׁהוּא לְלַמּוֹד דְּרַךְ אֵיךְ לְגַבּוֹר עַל הַיֵּצֶר הָרַע, לְהַתְיַשֵּׁב כְּאִשׁר כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל מוֹכֵן לְמִסּוֹר נִפְשׁוֹ עַל הַבּוֹרָא יִתְבַּרֵן, לְהִיּוֹת נֶעְקֵד לְעוֹלָה לְשִׁמּוֹ יִתְבַּרֵן, וּמִמִּילָא אֵינן מְקוּם לְהַתְפַּתוֹת עַל יְדֵי הַבְּלִי עוֹלָם.¹

וְהֵן הִיא אַחַת, כְּמוֹ שְׂאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ² הֵן בְּלִשׁוֹן יְוֹנֵי אַחַת, הֵן אֲדוּנִי, שְׂיֹסֶף הַצַּדִּיק הָיָה מֵיּוֹחֵד פּוֹלוֹ רַק לְעַבּוֹדַת הַבּוֹרָא יִתְבַּרֵן. וְכֵן כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל, כְּפִי זְרִיזוֹת שְׁלוֹ לְהִיּוֹת מְשֻׁפָּם בְּכָל יוֹם לְעַבּוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבַּרֵן, אֵינן כֹּחַ לְהַיֵּצֶר הָרַע לְשְׁלוֹט עָלָיו, כְּמוֹ שְׂפַתוֹב (לט, י) וְיָהִי כְּדַבְּרָה אֶל יוֹסֶף יוֹם יוֹם, וְכַתְּבָנוּ בְּמִקּוּם אַחֲרָיִךְ כְּמוֹ שְׂיֵצְרוּ שֶׁל אָדָם מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּכָל יוֹם (סוכה נב, ב)³, הוּא הַדִּין וְכָל שְׂפָן שְׂיֵשׁ לְאָדָם לְהִשְׁפָּם לְהוֹרְגוֹם.⁴

וְכִמּוֹ כֵּן יֵשׁ הַתְּעוֹרְרוֹת הַיֵּצֶר טוֹב וּמִן הַשְּׂמִים בְּכָל יוֹם, כְּדַכְתִּיב (דברים ו, ו) אֲנִכִּי מְצוֹנֵךְ הַיּוֹם, בְּכָל יוֹם יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ כְּחֻדָּשִׁים⁵, וּמִי שְׂאִינוּ בְּרַ דַּעַת אֵינּוּ מִבֵּין אֵיךְ יִהְיֶה כְּחֻדָּשִׁים, אֲבָל יֵשׁ לוֹ לְלַמּוֹד קָל וְחוֹמֵר מִתְּאֻוֹת הַיֵּצֶר הָרַע⁶ אֲשֶׁר מִתְּחַדָּשִׁים לוֹ בְּכָל עֵת, וְהֵם הַבְּלִים וְרִגִּילִין בְּהֵם, וְאָף עַל פִּי כֵּן הֵמָּה מִתְּחַדָּשִׁים, מְכַל שְׂפָן הַמְּקַבֵּל עָלָיו עוֹל תּוֹרָה נִמְצָא בּוֹ הַתְּעוֹרְרוֹת מִתְּשׁוּקָה חֻדָּשָׁה בְּכָל יוֹם לְמִצּוֹת הַשֵּׁם יִתְבַּרֵן אֲשֶׁר הֵם מִתְּחַדָּשִׁים מִמֶּשׁ בְּכָל יוֹם יוֹם⁷: (תרי"ג ב)

שמעון אומר, מנין שהמחטיא את האדם יותר מן ההורגו, שההורג הורג בעולם הזה ויש לו חלק לעולם הבא, והמחטיא הורגו בעולם הזה ובעולם הבא. וראה מעבר יבק מאמר ג סוף פרק כט; הגהות מוהר"א אזולאי על לבוש או"ח סימן א אות א. וראה אהבת שלום משפטים ד"ה אם במחותרת.

סב. ראה רש"י שם; עקב יא, יג; כי תבא כו, טז. וראה חיי שרה תרל"ג א: שבכל יום הקב"ה מחדש בטובו מעשה בראשית (ברכת 'יוצר אור'), נמצא שנותן הקב"ה בכל יום נקודה התעוררות בכל איש ישראל להתדבק בו, וזה שכתוב אשר אנכי מצוך היום כו', בכל יום כחדשים כו'.

סג. ראה בעש"ט על התורה בראשית אות קנט, ובמקור מים חיים שם אות קמ.

סד. ראה עבודת ישראל בפרשתנו ד"ה ויבא הביתה: שהמרשעת הנ"ל [אשת פוטיפר] בגדים שלבשה שחרית לא לבשה ערבית (יומא לה, ב), ואף על פי כן נשאר בצדקתו, ונדבק למעלה להתיחד עם הקדושה,

נו. הובא בהערה נג.

נז. ראה מאמר הקודם.

נח. ראה ב"ר צט, ז. [ואולי הכוונה לדברי המדרש כאן על פי המפרשים, ראה הערה נג].

נט. ראה בלק סוף תרס"א: ובאמת ב' אלו הבחינות מתעוררין בכל יום, יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום (סוכה נב, ב), הוא כמו שכתוב (ראה במדבר כב, כא; תנחומא בלק ח) וישכם בלעם בבוקר, ועל זה אמרו (סנהדרין עב, א) הבא להורגך השכם להורגו, זה וישכם אברהם בבוקר (כב, א). וראה שם הערה 276.

ס. ז"ל הגמרא: אמר רבי שמעון בן לקיש, יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, שנאמר (תהלים לו, לב) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו.

סא. ראה סנהדרין עב, א: והתורה אמרה אם בא להורגך השכם להורגו. וראה במ"ד כא, ד: צרור את המדינים [והכיתים אותם] (במדבר כה, ז), למה, כי צוררים הם לכם [בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור וגו'] (שם יח), מיכן אמרו חכמים בא להרגך השכם להרגו. רבי

אִיתָא בְּגִמְרָא (יומא לה, ב) **יוֹסֵף מְחַיֵּב הָרָשָׁעִים, הִלָּל מְחַיֵּב עֲנָיִים, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חֲרִסּוֹם הַעֲשִׂירִים, עֵינָיו שָׁם^א. וְצָרִיךְ בִּיאֹר, כִּי הֵיטֵבְךָ שְׂאִמְרוֹ לְרָשָׁע שְׂפִיחָה כְּיוֹסֵף הַצַּדִּיק. אַכֵּן הַפִּירוּשׁ, כִּי אֵלּוּ הַצַּדִּיקִים הוֹבְאוּ לַיָּדָם הַנְּסִיווֹת כְּדֵי לְהַכִּין דֶּרֶךְ לְכָל הַדּוֹרוֹת^ב, וְעַל יְדֵי שְׂהֻקָּדִים יוֹסֵף הַצַּדִּיק לְעֲמוּד בְּנִסְיוֹן, הוֹכֵן הַדֶּרֶךְ שְׂיוֹכֵל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל גַּם בֶּן לְהִנְצֵל^ב, וְכִמּוֹ שְׂמְצִינוּ (ויק"ר לב, ה) שְׂכָל יוֹרְדֵי מְצָרִים נִגְדְּרוּ בְּעֲרִיֹת בְּזֻכוֹתוֹ, וְכִמּוֹ כֵּן נִשְׂאָר לְכָל הַדּוֹרוֹת: (תרמ"ז א)**

היית מיוסף, אמרו עליו על יוסף הצדיק בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר משדלתו בדברים, בגדים שלבשה לו שחרית לא לבשה לו ערבית, בגדים שלבשה לו ערבית לא לבשה לו שחרית, אמרה לו השמע לי, אמר לה לאו, אמרה לו הריני חובשתך בבית האסורין, אמר לה ה' מתיר אסורים (תהלים קמו, ז), הריני כופפת קומתך, ה' זוקף כפופים (שם ח), הריני מסמא את עיניך, ה' פוקח עורים (שם), נתנה לו אלף ככרי כסף לשמוע אליה... ולא רצה לשמוע אליה... נמצא... יוסף מחייב את הרשעים. **טו.** ע"י וירא תרמ"ב ב: עשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו ע"ה, מזה נתפשט כל הכחות בעבודת בני ישראל, לגבור כל אחד על הטבע כפי ערכו... לכן היה צריך לזה כח גדול, שהיתה הכנה לכל הדורות, על כן דרשו חז"ל (סנהדרין פט, ב) נא עמוד לי בנסיון הזה כו', על ידי שתלוי בזה כל בית ישראל. וראה שם תרנ"ט ג: הנסיונות שנתנסה אברהם אבינו היו הכנה לדורות, כי הקב"ה ידע את לבבו, אבל כשהוציא אברהם אבינו ע"ה אלה הדברים מכח אל הפועל, נעשה מזה הכנה לכל איש ישראל, שיוכל לבטל את הטבע בשביל מצות המקום ב"ה. וראה עוד תולדות תרל"ב ב.

וראה ספר חסידים סימן קס: אם באת לידי נסיון והתאפקת לחטוא, אל תחזיק טובה לך לומר עמדתני בנסיון, שמא באו אבותיך לאותה מדה, וכשלא חטאו, בקשו מהקב"ה כשיבואו בניו באותה מדה, שיתאפקו בהם מחטוא, שנאמר (ב, ה) אלהים יראה לו השעה לעולה בני, ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה (שם יז), שיהיו בניו נשחטים על קידוש ה' ונשרפים כיצחק. **טז.** ראה תרס"ב-ס"ג ב: ועל ידי יוסף שעמד בנסיון, הכין דרך לכל הצדיקים שומרי הברית. וראה מאור עינים ח"ב עמ' תקסה: תנו רבנן עני ועשירי ורשע באין לדין כו', נמצא הלל מחייב את הנגיים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים, יוסף מחייב את הרשעים כו', עיין שם (יומא לה, ב). לכאורה מה זה צדיקים גדולים

והשיג כעין זה לבושין דלבש בצפרא לא לבש בפניא, לבושין דלבש יומא וכו' (תק"ז תקון כ"ב סה, א), היינו שיהיה לו תמיד בהירות חדש להתדבק עם יוצרו, והבן. וראה שם אבות פ"ו מ"ב: וכל יום ויום משונה ומיוחד בענינו מחבירו, וכן כל שעה משונה בענינה מחברתה, והן הן התכשיטים והקישוטין אשר נתנה אלהים להאשה יפה היא הכנסת ישראל, כדי להתקשט בהם בכל עת ורגע ובכל יום ויום בקישוטים שונים, כדי להעלות נחת רוח לפניו יתברך ויעלת חן, כדאיתא בגדים שלבשה בהם שחרית לא לבשה ערבית, (רימז בזה מה דאיתא בזה"ק לבושין דאיהו לביש בצפרא לא לביש ברמשא כו', ע"ש), כדי להגדיל חינה ואהבה יתירה יתרבה תמיד.

וראה באר מים חיים חיי שרה כה, ז: ועל כן אמרו חז"ל בכל בחינות התורה והמצוות בכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים, כי ממש חדשים לבקרים המה, אשר מתחדשים בכל יום ויום בבחינת עבודה אחרת, והמשכיל על מוצא דבר מבין הדברים האלה על לבבו, אשר מתחדש לבבו בכל יום תמיד בחינת עבודה אחרת, באהבה ויראה וכל המדות והתלהבות לבו לעבודת האל, ורואה בתורה הקדושה דברים מחודשים ובחינות אחרות, ובכל עבודת שמו יתברך איך לעבדו עבודה תמה כזה וכוה, וכמאמר חז"ל (עירובין נד, ב) בפסוק (משלי ה, יט) דדיה יוון בכל עת, מה דד זה כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוצא חלב, אף דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהם מוצא בהם טעם וכו', וכל הטעמים הללו כולם אינם רק מבחינת טעמו וראו כי טוב ה' (תהלים לד, ט), חיות אחרת, אהבה אחרת, יראה אחרת, והכל בדברים הללו שלמד ושקרא אתמול, כי הקב"ה הוא הנותן התורה תמיד, בכל עת ובכל שעה, וטעמי התורה מתחדשים בלב האדם בכל יום ביומו כו'.

סה. ז"ל הגמרא: תנו רבנן, עני ועשירי ורשע באין לדין... רשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אמר נאה הייתי וטרוד ביצרי הייתי, אומרים לו כלום נאה

וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי. וַיִּקַּח אֲדֹנָיו יוֹסֵף אֶתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל בֵּית הַפַּהַר וְגו' וַיְהִי שֵׁם בְּבֵית הַפַּהַר (למ, ב כ).

בפסוק וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי. וַיְהִי שֵׁם בְּבֵית הַפַּהַר. וַיְהִי בְּהֵנִיחוֹ הַיְהוּדִים, הוא בְּחֵינֵת הַשְּׁתוּוֹת, שְׁלֹא קִיבַל שִׁינוּי מִפְּלֵ אֵלֶּה הַמְּקוֹמוֹת^כ. וְכֵן פְּתִיב (שמות א, ה) וַיֹּסֵף הָיָה בְּמִצְרַיִם, הוא יוֹסֵף הַרְוּעָה, הוא הַמְּלֶךְ, וְלֹא נִשְׁתַּנְּהוּ. וְזֶהוּ בְּחֵינֵת צְדִיק יְסוֹד עוֹלָם^כ. וְלִכֵּן הָיָה הוּא הַמְּכִיֵן לְגֵאוּלָּה, שְׁזָה עֵיקַר נְסִיּוֹן הַגְּלוּת שְׁלֹא יִקְבַּל שִׁינוּי עַל יְדֵי זֶה.

וְכֵן צְרִיךְ לְהִיּוֹת אִישׁ יִשְׂרָאֵל, לִידַע וּלְהֶאֱמִין כִּי הַכֹּל בְּהַשְׁגָּחַת הַבּוֹרָא וְלֹא בְּמִקְרָה, וְגַם כְּשֶׁיִּרְדּוּ לְמִצְרַיִם וּלְבֵית הַפַּהַר יִדַע שְׁזֶהוּ שְׁלִיחוֹת הַבּוֹרָא יִתְבַּרְךָ^כ, וּבְכָל מְקוֹם שְׂרָצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ לְשִׁלּוֹחַ הָאָדָם, צְרִיךְ לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוֹתוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹן הַמְּלֶךְ.

עא. ראה זה"ק פנחס רלו, א: צדיק יסוד עלמין דרגא דיוסף. ועי' זוהר חדש תולדות כו, ב: יוסף ידע ליה לקוב"ה מגו ההיא אספקלריא דאקרי כל... ואקרי יסוד, ואקרי צדיק יסוד עולם.

עב. ראה שפתי צדיק פסח אות לה: במדרש רבה (שה"ש רבה א, א) חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב (משלי כב, ט), כל שהוא משמש את רבו כראוי יוצא לחירות, מנין אנו למדין, מיוסף, על ידי ששימש את רבו כהוגן יצא לחירות. ותמהתי מאד, וכי לא היה ליוסף צדיק יסוד עולם זכות רק מה ששימש לפוטיפר כראוי, שאלתי פה קדוש גיסי מרן (שליט"א) [זצ"ל], ותירץ שהכוונה שקיבל עליו באהבה, שראה שרצון שמים הוא שיהיה עבד, לכך עשה באמונה, שפתיים ישק, שזה מצות תמים תהיה (דברים יח, ג), כפירוש רש"י (שם), כל מה שיבא עליך קבל בתמימות.

וראה שפתי צדיקים (ב"ב תשנ"ח) עמ' מד אות לד: שמעתי בשם השפת אמת מו"ר הק' זצ"ל, שאמר שאינא במדרש שעל ידי ששרת יוסף הצדיק לפוטיפר באמונה על ידי כן זכה להיות מלך, ושאל לה"ר פינטשע זצ"ל להרב מפילין שיאמר לו הטעם, ולא השיב לו, ואמר הוא, שיוסף הצדיק היה נולד מאבות הקדושים, ונתגדל אצל יצחק ויעקב הקדושים, ויעקב אבינו עשה לו כתונת פסים מחמת כי בן זקונים היה, וכל מה שלמד משם ועבר למד ליוסף, והיה איסטניס מאוד וקדוש מאוד, ונתגלגל הדבר שנעשה עבד אצל פוטיפר הטמא, ולא הררה למה באה לו זה שהוא צריך לעבוד אצל טמא הזה, וקבל עליו העבדות מחמת שהאמין שהכל היא מהש"י, ועל ידי כן שרת אותו באמונה

כמותם יחייבו את העולם... אך הענין הוא, כי כל בחינה מאלו הבחינות, דהיינו המניעות שיש בעולם... בכל אחת שורה הקליפות שמכחה יתדמה לאדם למניעה... עד שבאו אלו הצדיקים וכל אחד מהן שבר את הקליפות שיש בדבר ההוא... ובכח זה יהיה בנקל לבאין אחריהם... כי כבר נשברה הקליפה.

סח. ראה מגילה יז, ב.

סט. ראה בית יצחק בשם הרה"ק רמ"מ מווארקא זצ"ל: ויקח אדני יוסף אותו ויתנהו אל בית הסהר וגו' ויהי שם בבית הסהר. לכאורה מה מחדש באמרו ויהי שם בבית הסוהר, והרי נאמר ויתנהו אל בית הסהר וגו'. אולם הכוונה ויהי שם וגו', שקבל עליו הכל באהבה ובשמחה, ואמר, אם הש"ת גזר כך, בוודאי זה הוא הטוב, והיינו 'ויהי', כלומר בכל חושיו ובלו נפילה כאילו היה בביתו.

ע. ראה רש"י שם: ויוסף היה במצרים... וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים, אלא להודיעך צדקתו של יוסף, הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך, ועומד בצדקו. וראה ספרי האזינו לב, מד. וראה שמו"ר א, ז: ויוסף היה במצרים, אע"פ שזכה יוסף למלכות, לא נתגאה על אחיו ועל בית אביו, כשם שהיה קטן בעיניו מתחלה שהיה עבד במצרים, כך היה קטן בעיניו אחר שהיה מלך. וראה של"ה שמות פרק דרך חיים תוכחת מוסר: ויוסף היה במצרים, פירש רש"י להודיעך צדקתו של יוסף, הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף כשהיה במצרים ונעשה מלך, ועמד בצדקתו. מכאן ילמוד האדם לדבק בקונו בכל לבו, הן בדלותו וענייתו ושפלותו לא יבעט, והן בגדולתו שלא ירום ויתנשא, ואדרבא יהיה נכנע ושפל וירבה במצות.

וּלְפִי שְׁהִיָּה גְלוּי לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ שְׁלֹא יִקְבַּל שִׁינוּי, נִשְׁתַּלַּח הוּא רֵאשׁוֹן לְמִצְרַיִם לְהִיּוֹת הַכֹּנֵה לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְכֵן דָּרָשׁוּ חַז"ל (ויק"ר לב, ה) בְּזִכְוֹת יוֹסֵף נִגְדְּרוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵרִיּוֹת בְּמִצְרַיִם. וְגַם מָה שֶׁדָּרָשׁוּ (שם) בְּזִכְוֹת שָׂרָה נִגְדְּרוּ כָּל הַנְּשִׂימ, גַּם בָּהּ כְּתִיב (כג, א וברש"י) וַיְהִי חַיִּי שָׂרָה, כּוֹלֵן שְׁוִין, שְׁלֹא קִיבְּלָהּ שִׁינוּי כְּשֶׁנִּלְקַחָה לְפָרְעָה ע"י, וְכֵן יוֹסֵף, כְּמוֹ שֶׁכְּתִבְנוּ: (תרס"א ג)

וַיִּקַּח אֶדְנֵי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיְתַנְהוּ אֵל בֵּית הַפַּהַר וְגו' (לט, כ).

יש לְהִתְבּוֹנֵן בְּמָה שֶׁסִּיבֵב הַקְּב"ה אַחַר שֶׁעֲמַד בְּנִסְיוֹן הָעֲצוּמ הַזֶּה, אֲשֶׁר חֻכְמִים הִגִּידוּ (ב"ר פז, ד) כִּי הִיָּה גְדוֹל מְנַסְיוֹנֵי הָאֲבוֹת, עֵינֵן שָׁם ע"י, וְאַחַר כֵּן נִתְּנוּ אֲדוֹנוּ בְּבֵית הָאֲסִירִים ע"י.

וְנֹאמַר בְּזֶה, כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מְסַבֵּב כְּשֶׁצָּרִיךְ לְהַעֲנִישׁ לְצַדִּיק, יְהִיָּה הַעוֹנֵשׁ בְּשַׁעָה אֲשֶׁר זְכוּתוֹ רַב מְאֹד, כְּאֲשֶׁר מְצִינוּ שְׁדָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם, בְּשַׁעָה שֶׁעוֹשִׂין מִצְוֹת, עֵינֵן שָׁם בְּמִדְרָשׁ (ב"ר ג, ג) עַל פְּסוּק (תהלים ט, ט) יָדִין לְאוֹמִים בְּמִישְׁרִים ע"י.

עוֹד נִרְאֶה, כִּי בְּאִמֶת הַמְּאָסָר הִיָּה עוֹנֵשׁ עַל הַדִּיבָה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חַז"ל ע"י, אֲמַנְם אַחַר שֶׁבָּא לְנִסְיוֹן הַזֶּה וְהוֹצֵרְךָ לְהַתְּגַבֵּר עֲצֻמוֹ מְאֹד, עַד שֶׁבָּא לְיִסוּד מַעֲשֵׂיו הַטּוֹבִים,

נתנסה (ראה במ"ד טו, יב), ואני איני מתנסה, אמר לו הקב"ה חייך שאני מנסה אותך יותר. וראה ב"ר פז, ג; נתחומא וישב ה; יומא לה, ב. וראה מקץ תרל"ה ב. **עה.** ראה ליקוטים מקץ לה, ב ד"ה ר"ש אמר: רבי שמעון אמר עד לא אירע ליוסף ההוא עובדא לא אקרי צדיק כו' (זה"ק מקץ קצד, ג), רבי שמעון מפרש ואזיל כל ענין בית אסורים שלו, דקשה, וכי זה מתן שכרם של צדיקים, על ידי שגבר נגד יצרו בנסיון הגדול הזה, יהיה שכרו לישב כמה שנים בבור כו', ע"ש באופן אחר.

עו. ז"ל המדרש: אמר רבי לוי אין הקב"ה... דן את ישראל אלא ביום, בשעה שהם עסוקים במצות, הדא הוא דכתיב (תהלים ט, ט) והוא ישפוט תבל בצדק. וראה עוד ילקוט תהלים רמז תרעג; וכשהוא דן את ישראל דן ביום, שכשהם יושבים בטלים מן המצות, נעור משנתו מיד הוא משכים לבית הכנסת וקורא קריאת שמע ומתפלל, שומע את התורה, שומע את הזקן.

עז. ראה ב"ר פו, א; נתחומא וישב ז. וראה שמו"ר ז, א: לא היה יוסף ראוי ליתן בבית האסורין אלא י' שנים,

שלימה, ועל ידי האמונה זכה למלכות, ופירש שעל ידי ששרת לפוטיפר באמונה, והכל היה מחמת שהאמין שהכל היא בהשגחת הבורא, על ידי כן זכה למלכות, ודפח"ח. וראה בית יצחק ד"ה וימצא יוסף חן.

[וראה תרמ"ו ב: וזה עיקר החילוק בין רשע לצדיק, שהצדיק מאמין בה' ונמשך אחר הנהגתו יתברך, כמו שכתוב תמים תהיה עם ה' אלקיך. וכן מצינו ביוסף, דכתיב (לט, ב) ויהי בבית אדוניו המצרי, וכן כתיב (שם ט) ויתנהו אל בית הסהר ויהי שם בבית הסהר, והכוונה, שלא ביקש לעצמו תחבולות ליצא משם, כי חכם גדול היה, וגם עשיר בשהיה בידו כל אשר לפוטיפר, ומסתמא היה יכול להציל עצמו מבית הסהר, רק כי האמין כי מה' היא, ויהי שם ברצונו. ורק בחלום השר המשקים אמר זכרתי (מ, יז), על ידי שנדמה לו על ידי החלום כי רוצים משמים שיהיה לו גאולה על ידי זה החלום. וראה שם הערות שה, שו].

עג. ראה חיי שרה תרנ"ו, הובא בגליון מאמרי שפת אמת שם עם ג' ד, וראה שם בהערות.

עד. ז"ל המדרש: אמר [יוסף], אבא נתנסה, זקני

וְהַעֲמִיד עֲצָמוֹ לְמִדְרִיגַתוֹ הַטּוֹבָה הַמְּיוֹחֶדֶת אֱלֹהֵינוּ^א, אֲזַ נִתְעוֹרֵר בְּיִתְרַת הַחֲטָא הָרָאשׁוֹן, כְּמֵאֲמַר (במ"ד כ, כד) שְׁמֵדֶקֶדֶק עִם הַצְּדִיקִים כְּחוֹט הַשְּׁעָרָה^ב, לְכֵן אֲזַ נִעֲנֵשׁ עַל חֲטָא הַקּוֹדֵם^ב.

וְכֵן בְּכָל אָדָם, כְּפִי מַה שְׁמַתְקֵן עֲצָמוֹ, צְרִיךְ אַחַר כֵּן לְתַקֵּן מִעֲשָׂיו הָרָאשׁוֹנִים. וּמִזֶּה יִקָּח אָדָם קָל וְחוֹמֵר שְׁלֵא לְבוֹא ח"ו לְיַדֵי גְבוּהוֹת בַּעֲשׂוֹת אַחַת מִמְצוֹת ה' כְּפָרְאוֹי, רַק יְפוֹל עָלָיו יוֹתֵר פֶּחַד בְּהִיּוֹתוֹ מִיִּישָׁר עֲצָמוֹ, לְכָל יִתְעוֹרֵר עָלָיו עוֹנֵשׁ מִמְעֲשָׂיו הַקּוֹדְמִים, כְּנ"ל^א:

עוז בנפשו לדבר ולהוכיח את אחיו הגדולים, סיפר לאביו למען יישרם. אך לגבי יוסף הצדיק לגודל מעלתו, וכתוב (תהלים ג, ג) וסביביו נשערה מאוד (ראה הערה הקודמת), היה נחשב חטא לגביה. ואם כן דווקא אחר שבא עובדא לידו והושלם במדתו צדיק יסוד עולם בעובדא (ראה הערה עח), אז היה נחשב חטא לגביה. וכעין מה דאיתא בספרים הקדושים (ראה פנים יפות בהעלותך ד"ה קח את הלוי) בענין היארצייט, שהבר מינן עולה בכל שנה במעלה יותר גבוהה, ומה שבשנה העברה לא היה נחשב לו לחטא, עתה בשנה השנית שעולה במעלה יותר גבוהה נחשב לו לחטא. וראה שפתי צדיקים (ב"ב שנה"ח) עמ' לט אות יא.

פא. ראה פרי עין חיים שער התפילין פרק י בהג"ה אות ג: ראה מורי [האר"י] זלה"ה לחכם גדול הדור שהיו מענשין אותו כשרצו להעלותו למחיצה עליונה מאוד, והיו מענשין אותו על דקדוקי מצות, כי בפעם הראשונה אין מענשים על הדיקדוקים האלו, רק כשרצו עתה שישגי עלייתו יותר למעלה ממה שהיה, ואז חוזרין לדון אותו אף על הדיקדוקי מצות, וכן בכל פעם ופעם שמעלין אותו ממדרגה למדרגה, אפילו לאחר כמה שנים, חוזרין להענישו על מצות ודיקדוקים, כי כפי גדר עליות כן מדקדקין עמו, ולכן אין מנוחה לצדיקים לעולם הבא (ברכות סד, א), כי רוצין להעלותם ממדרגה למדרגה, ואפילו שמואל הנביא היה מתירא מן הדין כשהעלה אותו בעלת אוב אחר כמה חדשים למיתתו (ראה ש"א כח, טו; חגיגה ד, ב). וראה עוד שער הכוונות ענין שחרית של שבת עד, ב; שער הגלגולים הקדמה כב.

מפני שהוציא דבה על י' אחיו, ועל ידי שאמר לשר המשקים כי אם זכרתי אתך והזכרתי אל פרעה (מ, יד), נתוסף לו עוד שתי שנים. וראה עוד חופת אליהו (נדפס בסוף ספר ראשית חכמה) שער ד אות טז.

עח. ראה זוה"ק מקץ קצד, ב: רבי שמעון אמר, עד לא אירע ליוסף ההוא עובדא לא אקרי צדיק, כיון דנטר ההוא ברית קיימא אקרי צדיק, וההוא דרגא דברית קדישא אתעטר בהדיה. וראה עוד זוה"ק וארא כג, א: כל מאן דאתגזר ונטיר האי אות קיימא אקרי צדיק, תא חזי מן יוסף, דכל יומיו לא אקרי צדיק, עד דנטיר ההוא ברית את קיימא קדישא, כיון דנטר ליה, אקרי צדיק, יוסף הצדיק.

עט. וראה יבמות קכא, ב: וסביביו נשערה מאד (תהלים ג, ג), מלמד שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם סביביו כחוט השערה.

פ. ראה שם משמואל סוף תרע"א: להבין הענין שיוסף היה אסור בבית האסורים עשר שנים מחמת שהוציא דבה על עשרת אחיו (ראה הערה עז), ולכאורה היה זה צריך להיות תיכף בבואו למצרים, לא אחר שזכה ותיקן מדתו מדת יסוד במעלה גבוהה מאוד נעלה. אך הענין, דהנה מבואר בספרים הקדושים שבאמת נדמה לו שהשבטים חטאו בשלשה דברים אלה, והיה נראה בעיניו שהוא חטא, וכוונתו היתה לתקן אותם ולא ח"ו להוציא עליהם שם רע חלילה, ואולי היה מוטל עליו לתקן אותם אחר שהוא צדיק יסוד עולם, וכענין שאמרו חז"ל (יבמ"א יח, א) בכהן גדול אי איכא אינש דאית ביה מילתא מידע ידע ליה ומהדר ליה בתשובה, ואם כן לגבי אינש אחר לא היה שום חטא, ובאשר לא הרהיב

בפשטות

למול את יוסף, אלא ודאי שנולד מהול:

וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דְּבַתָּם רָעָה אֵל אֲבִיהֶם (לו, ב).
וַיָּבֵא כו' דבתם רעה. י"ל שהם דיברו
 מה שלא הוטב בעיניו, דאבק
 לשון הרע הוא מדברים שאין אדם ניצול
 ממנו (ראה ב"ב קסא, א), ויוסף הביא זה
 לאביהם. ובהכי מיושב המדרש (ב"ר פו, א)
 על לחייהם (הושע יא, ד), שהוציא מלחיה,
 וקשה [על] לחיו הוה ליה למימר, רק
 דכולם חטאו בלחייהם, כנ"ל:

אֵלֶּה תִּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף וְגו' (לו, ב).
[במדרש (פד, ו)] מה זה נולד מהול אף זה
 נולד מהול. ביעקב מוכת,
 דכתיב (כה, כז) איש תם, אבל ביוסף לא
 מצינו. ויש לומר משום דכתיב (ל, כג) אסף
 אלקים את חרפתי, כי בערלה כתיב (לד,
 יד) חרפה הוא לנו, וכן כתוב בזוה"ק.

וַיֵּלֶךְ עוֹד, דכתיב (ל, כה) כאשר ילדה
רחל את יוסף אמר יעקב שלחני,
ומשמע תיכף, והלא בדרך אינו יכול

להם כמרימי עול, שרוממתי צריו עליו, ואיוז, זו אשת
 פוטיפר. כל כך למה, על לְחִיָּהֶם, בשביל דבר שהוציא
 מְלַחְתִּי, ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם (שם).
ט. ראה לקוטי יהודה בשם האמרי אמת זצ"ל: איתא
 בגמרא (ב"ב קסד, א) שלש עבירות אין אדם ניצול מהן
 בכל יום הרהור עבירה ועיון תפילה ולשון הרע, לשון
 הרע סלקא דעתך, אלא אבק לשון הרע, עיין שם, וזה
 הרמז כאן אלה תולדות יעקב יוסף (לו, א), אלה ר"ת
 אבק לשון הרע, שענין זה היה צריך עתה יעקב אבינו
 ע"ה לתקן עם כל השבטים.

וראה תרמ"א א: ובמדרש (ראה ב"ר פד, א) [לא
 שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רוגו (איוב ג, כו)],
 לא שלותי מלבן, ולא שקטתי מעשו, ולא נחתי מדינה,
 ויבא רוגו של יוסף, הם בחינות הד' מלכיות שעברו בני
 ישראל אחר כך עד היום. והענין, שיש ג' עבירות
 שצריכין למסור נפשו עליהם, עבודה זרה ושפיכות
 דמים וגילוי עריות (סנהדרין עד, א). לבן עבודה זרה, עשו
 רציחה, צרות דינה גילוי עריות. אחר כך רוגו של יוסף,
 הוא לשון הרע ושנאת חנם ששקול נגד ג' העבירות
 (ערכין טו, ב; יזא ט, ב), ולכן היה זה צער קשה יותר
 מכולם, ויש כמה פרשיות מענין זה, כמו כן שנאת חנם
 האריך גלותינו המור עתה יותר מכל המלכיות. ולכן
 בודאי נמצאו בפרשיות אלו כחות ועצות, ועל ידי

א. המאמרים הם מספר שפת אמת לקוטים, חוץ
 כשצויין אחרת.

ב. ז"ל המדרש: אמר רבי שמואל בר נחמן, אלה
 תולדות יעקב יוסף, לא היה צריך קרא למימר כן, אלא
 אלה תולדות יעקב ראובן, אלא מה תלמוד לומר יוסף,
 אלא שכל מה שאירע לזה אירע לזה, מה זה נולד
 מהול אף זה נולד מהול כו'.

ג. ראה תנחומא נח ה: יעקב נולד מהול, דכתיב (כה,
 כו) ויעקב איש תם, ויוסף נולד מהול, דכתיב (שם לו, ב)
 אלה תולדות יעקב יוסף, שהיה דומה לאביו.

ד. ראה תרגום יונתן שם.

ה. ראה ב"ר פ, ת. וראה תרס"ד א: ויוסף נקרא על
 שם אסף אלקים את חרפתי (ל, כג), הוא הסרת הערלה,
 חרפה היא לנו (לד, יד). וראה עוד וחי תרנ"ב.

ו. לא מצאנו לע"ע. וראה נור הקודש על המדרש כאן
 ד"ה מה זה נולד מהול.

ז. "ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב אל
 לבן שלחני ואלכה אל מקומי ולא רצוי".

ח. ז"ל המדרש: ויוסף הורד מצרימה (לט, א), כתיב (הושע
 יא, ד) בחבלי אדם אמשכם [עבעבותות אהבה ואהיה להם
 כמרימי על על לְחִיָּהֶם וגו']... בחבלי אדם אמשכם, זה
 יוסף, ומשכו ויעלו את יוסף מן הבור (לז, כח). בעבותות
 אהבה, וישראל אהב את יוסף מכל בניו (שם ג). ואהיה

וַיִּסְפּוּ עוֹד שָׁנָא אֶתְּוּ עַל הַלְּמַתִּיּוֹ וְעַל דְּבָרָיו (לו, ח).

וַיִּוְסִיפוּ כו' וְעַל דְּבָרָיו. כי המה חשבו שהוא להם שונא, על ידי שהביא דבתם רעה, וכיון שבפה הראה להם כאוהב, שאין מספרין חלום רק לאוהבו², לכן חשבו עליו שהוא אין פיו ולבו שווין³. אבל באמת הוא אהב אותם, והדבה היה מחמת אהבה⁴:

וַיִּחְלָם עוֹד הַלָּיִל אַחֵר וּגְוִי וְהִנֵּה הַשָּׁמַשׁ וְהִתְרַח וְאֶחָד עֶשֶׂר בּוֹכָבִים מְשִׁתְּחִים לִי (לו, ט).

[במדרש (פד, יא) בשעה שאמר יוסף והנה השמש והירח, אמר יעקב מי גילה לו ששמי שמש. וקשה הא כך היה

וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי אֶתְּוּ אֶהֱבֶם מִפְּלֵ אֶחָיו וַיִּשְׁנְאוּ אֶתְּוּ וְלֹא יָבִילוּ דְּבָרוֹ לְשָׁלֵם (לו, ד).

בפסוק לא נזכר ששנאת האחים היה בעבור הדיבה, רק ויראו כי אותו אהב כו' וישנאו, וקרוב הדבר כי יעקב לא הגיד להם שיוסף הביא דבתם רעה⁵: (תרל"ז ז)

וַיִּחְלָם יוֹסֵף הַלָּיִל וַיִּגְדֵּל לְאֶחָיו וַיִּוְסִפּוּ עוֹד שָׁנָא אֶתְּוּ (לו, ה).

וַיִּגְדֵּל לְאֶחָיו כו'. קשה למה הגיד להם, כי פתרון החלום גורם⁶. אך כי יוסף ידע שהם אנשי אמת, ואמרו הפתרון בלי נגיעה עצמותם, אף שמיאנו במלכותו ואמרו בלשון תימה⁷, עם כל זה לא פתרוהו לרעה ח"ו:

יום טוב אות ד. וראה זוה"ק וישב קפג, א; מקץ ר, א. יד. ראה רש"י פסוק ד: ולא יכלו דברו לשלום, מתוך גנותם למדנו שבחם שלא דברו אחת בפה ואחת בלב. טו. ראה באר מים חיים: ויחלום יוסף וגו' ויגד לאחיו וגו' (לו, ה). כלומר, ראו איך היה יוסף מסביר להם פנים ומדבר עמהם באהבה, כי הלא נודע מאמרם ז"ל (ברכות נה, א) אשר כל החלומות הולכים אחר הפה, והוא הפה הפותר אותו כאשר יפתור כן יקום, ומבואר בזוה"ק (וישב קפג, א) דלא מבעי ליה לבר נש למימר חלמא בר לבר נש דרחים ליה וכו', עיין שם. והנה יוסף כאשר חלם חלום הגיד לאחיו, ובודאי אם לא היה שלם עמם באהבה איך יאמר חלום לשונאו, והלא יפתרנו ח"ו לרעה לו, והיה לו להסתיר הדבר בפניהם, אלא ודאי כי יוסף היה סבור שאהבתם שלם עמו כמאז כאשר הרגיש בנפשו שהוא אוהבם. אבל הכתוב אומר אשר ויוסיפו עוד שנא אותם, לא מלבד שלא נכנס אהבה בלבם על ראותם אהבתו אליו, כי אם אדרבה עוד שנואה על זה, והכל מפני שחשדוהו שהוא מדבר בכונן כן עמם באהבה בפה לרמאותם, ולבבו ח"ו לא נכון עמם, ועל כן עתה ביותר חרה להם לעשות גם זאת לספר חלום שאסור לספרו כי אם לאוהבים, והכל במרמה. וראה עוד מלבי"ם פסוק ה.

העסק עצמו בלימוד פרשיות אלו הוא מפתח לגאולה, כנ"ל. ואיתא כי אורך הגלות על ענין מכירת יוסף, עיין שם בזוהר חדש (וישב כט, א). ויש להבין, היעלה על הדעת כי אנחנו נענשים בעבור השבטים ח"ו, הלא נודע כי כל קיום שלנו בזכות האבות והשבטים שהם עדות לישראל (תהלים קכב, ד). רק הפירוש, ששנאת חנם שלנו עשה פגם גם בשורש השבטים. ובלי ספק אין אנו מבינים שנאה שהיתה ביניהם, כי נעשה מכל מעשיהם תורה, ורק בנו יש שנאת חנם ממש, ואז בשורש היה מעין חטא זה, לכן אנחנו עונותיהם סבלנו (איכה ה, ז). י. ראה תוס' השלם כאן אות ד: ויראו אחיו כי אותו אביהם [וגו' וישנאו אותם], ומה טעם, כשראו אחי יוסף שהוא אוהבם, אמרו מעתה יאמין לו אבינו כל הדבות שיגיד עלינו, ובתחילה לא שנאוהו כשהוציא דבה עליהם, כי אמרו לא יאמין לו. וראה צרור המור. וראה רש"י ורשב"ם פסוק ח. וראה רמב"ם וספורנו שם. יא. ראה ברכות נה, ב: מנין שכל החלומות הולכין אחר הפה, שנאמר (מא, יג) ויהי כאשר פתר לנו כן היה. יב. ראה פסוק ח: ויאמרו לו אחיו המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשל בנו. יג. ראה רא"ש ברכות פרק הרואה סימן ה, ובמעדני

וַיִּמְאֵן לְהִתְנַחֵם וְגו' (לו, לה).
 וַיִּמְאֵן לְהִתְנַחֵם, פירש רש"י ז"ל אין אדם
 מקבל תנחומין על החי וסבור
 שמת, שעל המת נגזרה גזירה שישתכח
 מן הלב ולא על החי, ע"ש, השפת אמת
 ז"ל שאל הנה אם יעקב אבינו ע"ה לא
 התנחם ולא השתכח יוסף מלבו, היה עליו
 לדעת שיוסף חי, כי הרי על המת נגזרה
 גזירה שישתכח מן הלב. ותירץ כו' כי
 בכל יום ויום היה יעקב אבינו ע"ה דואג
 שמא אתמול מת יוסף, והיה סבור שמה
 שאינו מקבל תנחומין הוא מפני שאך
 מקרוב מת, (והגזירה שישתכח מן הלב
 הוא לאחר י"ב חודש) כ"א: (לקוטי יהודה)

החלום, ומשמע מזה שבאמת חלם לו
 כפשוטו שאביו ואחיו משתחווין לו, רק
 שהוא סיפר החלום בדרך חידה, ולכן אמר
 מי גילה לו. [*כן הוא בספר מעשי ה'
 כאן ט"ו]:

וַיִּתְאַבֵּל עַל בְּנֵי יָמִים רַבִּים (לו, לד).
 מַה שֶׁלֹּא גִילָה הַקַּב"ה לְיַעֲקֹב אַבִּינוּ ע"ה
 מִמְכִּירַת יוֹסֵף, אָף כִּי הָיָה עַל יְדֵי
 הַחֶרֶם כּו', מִכָּל מִקּוֹם לְמַה שִּׁיבְבוּ כֵן
 מִשְׁמִים. אֲפֹשֶׁר, כִּי הָיָה לְטוֹבְתּוֹ, כִּי הָיָה
 לוֹ צַעַר יוֹתֵר אִם הָיָה יוֹדֵעַ כִּי נִמְכַר
 לְמִצְרַיִם מִקּוֹם עֲרוּהָ וְטוֹמְאָה"ה, כִּי בִּאֲמַת
 הָיָה דָבָר גְּדוֹל מְאֹד שֶׁנִּשְׁאַר יוֹסֵף
 הַצַּדִּיק בְּקִדּוּשְׁתּוֹ בְּמִצְרַיִם"ה: (תרל"ז ד)

לך קיז, א: אין לך אומה מזוהמת בכל טומאה כמו
 המצרים, דכתיב בהו אשר בשר חמורים בשרם וגו'...
 והם באים מחם, שעשה מה שעשה לאביו. וראה של"ה
 בפרשתנו תורה אור אות ז: כי הארץ היא כדמות אדם,
 יש לה ראש ועינים וידיים ורגלים גם ערוה כמו שאמרו
 רז"ל (ילקוט מקץ רמז קמח)... והיא כמו גוף האדם שהוא
 גוף אחד, מכל מקום יש חלוקי מדריגות בין אבר לאבר,
 כן בהארץ, וארץ מצרים שהיא ערות הארץ (ראה מב,
 יב), על כן זרמת סוסים זרמתם, והם שטופי זמה.
יט. ראה תנחומא וישב ה: ילמדנו רבינו גדול
 שבנאמנים איזהו, כך שנו רבותינו (ע"י פסחים ק"ג, א)...
 ורווק הדר בכפר בשכונות זונות ואינו חוטא, אין נאמן
 גדול מזה, אין את מוצא נאמן גדול כיוסף, שהיה
 במצרים, שכתוב בהו אשר בשר חמורים בשרם (יחזקאל
 כג, ט), והוא בן שבע עשרה שנה, ולא נחשב על העריות.
כ. ראה גור אריה ולבוש, ועוד מפרשי רש"י.
כא. ראה דברי דוד להט"ז: וימאן להתנחם, אין אדם
 מקבל תנחומין על החי... וקשה אם כן יעקב שראה
 בעצמו שאינו מקבל תנחומין היה לו להרגיש שיוסף חי,
 והרבה תירוצים נאמרו על זה. ונראה לי לתרץ דיעקב
 שהרגיש שהיה מתאבל בתום אמן שעבר, מכל מקום
 היה דואג שמא עכשיו מקרוב מת, ותוך י"ב חדש הוא,
 על כן אינו מקבל תנחומין, כן היה דואג תמיד.

טז. ראה שם פרק לה: אמנם ידמה שיוסף ראה בחלומו
 בפועל שאביו ואמו ואחיו היו משתחווים לו, ודרך כבוד
 לאביו ולאחיו כינה אותם בשמש ירח וכוכבים, והעד הוא
 מה שתמצא שנאמר (פסוק ט) ויחלום עוד חלום אחר
 ויספר אותו לאחיו ויאמר הנה חלמתי וגו', כי היה ראוי
 כשנאמר ויחלום שייאמר ענין החלום שחלם ואח"כ לומר
 שיספר אותו לאחיו, אבל יתיישב במה שאמרנו שהסיפור
 היה כן דרך כינוי בשמש וירח וכוכבים, אבל החלום היה
 ממש שראה אביו ואחיו משתחווים, ודרך כבוד אמר
 השמש והירח וגו', כי לא אמר הכתוב ענין החלום כפי
 מה שראה אותו, אבל אמר כפי מה שסיפר אותו דרך
 כבוד. וראה מנחת חינוך מצוה כח סוף אות ב.

יז. ראה רש"י פסוק לג. וראה תנחומא וישב ב: אמרו
 נחרים בינינו שלא יגיד אחד ממנו ליעקב אבינו, אמר
 להם יהודה, ראובן אינו כאן ואין החרם מתקיים אלא
 בעשרה. מה עשו, שתפו להקב"ה באותו החרם שלא
 יגיד לאביהם... ואף הקב"ה אף על פי שכתוב בו מגיד
 דבריו ליעקב (תהלים קמ"ז, יט), דבר זה לא הגיד, מפני
 החרם, לפיכך אמר יעקב טרף טורף יוסף ולו, לג). וע"ע
 פרקי דרבי אליעזר פרק לח.

יח. ראה תנחומא לך לך ה: מצרים שטופים בזנות,
 דכתיב (יחזקאל כג, ט) אשר בשר חמורים בשרם נזרמת
 סוסים זרמתם. וראה יבמות צח, א. וראה זוה"ק לך